

STECIŃA

Redakcjô:

Dariusz Majkòwsczi

Jäzëkòwô kòrekta:

Eùgeniusz Prëczkòwsczi

Kòntakt:

*Sz. Straganiarskô 20-23
80-232 Gduńsk*

Wëdòwca:

*Ògłowi Zarząd Kaszëbskò-Pòmòrszczégò
Zrzeszeniégò*

Redakcjô zastrzégô so prawò
do skrócënkù i òbròbianiégò
nadesłónëch tekstów

Wëdanié ùdëtkòwioné bez Minystra
Bënowëch Sprów i Administracje

Ministerstwo
Spraw Wewnętrznych
i Administracji

Spisënk zamktoscë

- 1. Wstãp**
- 2. Spiëwë dlô dzecy**
Eùgeniusz Prëczkòwsczi
- 8. Słuneczno piesniô**
skaszëbia Ida Czajinô
- 10. Niedrëch**
Charles Baudelaire
- 11. Czasama**
Klebbów Matis
- 12. Limericzi**
Tómek Fópka
- 13. Wiërtë**
Sylwiô Napiątk-Amielańczik
- 17. Wiërtë**
Grégór Cysewsczi
- 18. Przed „Nudlama”. Téma smiercë
w dzysdniowi kaszëbsczi proze dlô dzecy**
Aleksandra Majkòwskô
- 22. Jantark**
Justina Pranszke
- 30. Dodóm dzecka i tósza**
Karolëna Serkòwskô-Secchòwskô
- 36. Òdnalazłò snôzò pòwiôstka ò Bädargòwie**
(ep)

Darmòk dodòwk do miesãcznika
„Pòmëraniô”
(wëchòdô co trzë miesãce)

Corôz wicy w slédnym času pòwstôwô prozë dlô dzecy pò kaszëbskù. Swój ùdzél mô w tim téz „Stegna”, bò wiele pisarzów zaczińô pisanie dlô dzôtk w najim pismionie, a pòtemù wëdôwają swòje ksążczy. Łoni zrobia tak chòcle Karolëna Serkòwskô-Secechòwskô, chtërny pùblifikacjô *Scygnąc miesqdz* òstała baro zëczno przëjimniãtô przez czëtińców. Nômłodzi Kaszëbi mają wiele do czëtaniô téz w tim numrze „Stegnë”. Są tu dlô nich m.jin. tekstë spiëwów Eugëusza Prëczkòwsczégò, proza Justinë Pranszczi abò wspòmnióny wëzi Serkòwsczi-Secechòwsczi. Mómë téz bédënczi dlô dozdrzeniałëch lubòtników kaszëbsczi lëteraturë, chtërny nalëzają tuwò chòcle wòtrné tłòmacczenia, pòezjã i pòpùlarnonòukòwé artikle. Ròczimë do lekturë!

Eùgeniusz Prëczkòwsczi

Spiëwë dlô dzecy

Bana

mùz. Tomòsz Fópka

Jaż z nordowi Kaszëb dólë,
Òd miasta Héle,
Pòczątk banowi je sztreczi
Na rodné sztëczy.

Na Wies Wiólga czerënk bierze
Z òbùch strón mòrze,
Dwasta lëdzy jedze w banie
Wnet w Pùckù stanie.

Dali nëkò, że jaż szëmi
Kòl Rëdë, Rëmi
W dwóch kaszëbskich królów miesce
Mieniã sã gòsce.

Réza przez żukòwsczé grodë
Piãkny ùrodë,
Wnetka kòl Wieżëcë sënie
Co dalek słënie.

Kłóniò sã Pirsneńskò głowa
Skąd méstra słowa
Remùs niósł z Trąbą wespòle
Z Bòłtu pò Wiele.

Tej w Remùsa bana Lëpnie
I w Brusach czëpnie,
Bë wnetka stanąc na wasze
Przë brómie Kaszëb.

Gón*mùz. Jerzi Stachurski*

Bóg z niebieszczich przëszedł strón,
 Żebë jak òd lat
 Zemsczi òbjąc lëdzy gón,
 Retac grzészny swiat.

Ref. Leno ta jedna je
 Stegna prostô jaż przed trón,
 Jaką Bóg dôwô mie,
 Bëm sã dwigôł z grzéchù sóm.

Bóg zaprôszô: – Pòj le sa
 Na tak piäkny tur.
 Niech sã niécy dobra skra,
 Pòli złégò mùr.

Ref. Leno ta jedna je...

Bòzé Dzeckò wnôszô mòc
 W lëdztwa kòzdi stón:
 W Rzimie, Gduńskù, w Pùckù, chòc
 Tëż w przedkòwsczi dóm.

Ref. Leno ta jedna je...

Kôłk*mùz. Tadeùsz Dargacz*

Prosté jestkù wnet nad wszëtkò,
Jaczé kòzdi lubi srodze
Z mączy zrobic dô sã letkò
Doma, w szkòle, na wanodze.

Ref. – Nèże hej, mléka wlej!
W misce zmieszac jòjkò tejs,
Mąkã, solë pèrznã mët.
Casto pòmãk je ju wnet.

Kòzde dzeckò za tim czekò
Czej le casto czaps, pò rédze,
W panewkòwi òlój wnëkò –
I le kòłk za kòłkã jidze.

Ref. – Nèże hej, mléka wlej!...

Czej są kòłczy rëchtowóné
Miô pòcha sã rozchòdò,
Jestkù chùtkò zméstrowóné.
Ach, jak fejnò w gąbkã wchòdò!

Ref. – Nèże hej, mléka wlej!...

Miesiące

mùz. Tadeùsz Kòrthals

Dzén i miesiąc, rok za rokã
Nèkô zècé chùtczim krokã.
Witô stècznik zëmny srodze,
Gromicznik jesz dèrch pò lodze.

Wnet strèmiannik zëmã zgòni,
Biôté smioté w zymk zamieni.
A łzèkwiat zakwitnie kwiatã,
Z majã wskôżã piãkno swiata.

Ju czerwińc przèchtłoscý lato,
Hèc lèpińca przíndze na to.
Zélnik brzadny, séwnik miodny
Dbadzã, bë nicht nie bét głodny.

W rujanie jesénné szladzi,
Lèstopadnik z lèstów nadzi,
Gòdnik w zémie miesiąc zgòdë
Rok zamikó w piãkné Gòdë.

Ref. Zymk i lato – cządë rokù, wiedno w szèkù,
Jeséń, zëma – krok pò krokù, pò kùńc wiekù.

Chto më jesmě!

mùz. Werónika Cenôwa
Flórkowi Cenôwie

Je szczescym Mestwina lądu
Że w czasach prěszi niewòlë
Przëszedł Cenôwa òd sztrądu,
Bë Kaszëbi ze spikù wstelë.

Tatczëznë nôdrogszé znanczi,
Rodną mòwã – co wróg szëdzył –
Òn chcòł wëdwignąc z ùdrãczi,
Z pismiön skarbã szedł do lëdzy.

Pò nim piãkné pòkòlenia
Méstrów kaszëbsczégò słowa
Z sercã dbało ò tã zemiã
Do naszich dni – dërch òd nowa.

Nowëch Flórków terò trzeba,
Co zòs wskòżã, chto më jesmě!
Bë rzec z bùchã: Jem Kaszëba!
– Tã stegnã za swòjã wezmë.

Heroja

mùz. Rafôł Rompca

Czãsto lubiã w niebò wzerac,
jãkbëm szukôł radë w nim.
Cëż tu mëslec, co tu dzejac,
jak so radzëc w žëcym swim?

Snôżich gwiondów wòlã pëtac
bë wżac wiedno bëlny krok,
czej sã w jiwrach trzeba retac.
– A tu zôs ju nowi rok.

Ref. Kò z młoda człowiek mô wiedno
w głowie
le zmieniac pòdług se.
To nie je letkò, kò doch nié wszëtkò
sã w swiece dzeje zle.

Bò co je bëlné przeńc mùszi wielné
łżë, pòmstwë, zgardë mët –
jak nie ùsadzą tej mòcë dadzą.
Dobëcé prziińdze wnet!

Le bëc wiérny òjców stegnie
naszi mòwie pełnic straż
– niech nen słodczy cãżôr przëgnie,
chòcbë chrzebt miôł bòlec jaż.

Marny są co w ùrmie stoją,
dlò wëchwałë sënë znąd.
Chto sã copnie – nen heroją
i w ti rzëce brnie pòd prąd!

Ref. Kò z młoda człowiek mô wiedno
w głowie
le zmieniac pòdług se.
To nie je letkò, kò doch nié wszëtkò
sã w swiece dzeje zle.

Bò co je bëlné przeńc mùszi wielné
łżë, pòmstwë, zgardë mët –
jak nie ùsadzą tej mòcë dadzą.
Dobëcé prziińdze wnet!

Słuneczno pieszio

wedle szlachù *Piesznie słuneczny sw. Frãcészka z Asyżu*

Ref.

Wslówiony mdzëce Wë, Panie mój,
Tak snôzi swiat stwòrzony nóm.
Wslówiony mdzëce Wë, Panie mój,
W tim, co môce stwòrone nóm.

Niech Was wësłowiô bracynek – słuńce,
Co dôwô nama dzén i noc.
Codzénno sle jasné parmińce.
Wëchwólô Wajã Bòską mòc.

Niech Was wëchwólô bracynek – miesiąc,
Co strzébrzi sã strzód sosterk – gwiondz.
Czedë mróz – bracynek sniegã sëpiąc,
W snieżinczkach skrzi Waji blòsk.

Niech wielbiã Was zacht wiodra wszëtczë:
Mòrszci arkùn i rewin sztorm,
Drobnô mżëczka i wiaterk letczy,
Rëk grzëmôtów, fiskawic płom.

Niech wielbi Was z Kaszëb Reduniô
I szëmark wszëtczich swiata rzék,
Kòzdé jezoro Was wësłowiô
I Mòrze Bòft, i Pùcczi Wik.

Niech wielbi Was pòrénk cëchùchny,
A w trówach łak pòchnący zwónk,
Mòtilków, wej, fùrgòt letëchny
A z letëpëlkama skòwrónk.

Niech wielbi zacht Was macerzónka
I kòzdé zelé z pól i łak,
Na Zëlńą Matce Waji w wiónekach
Plotłëch z dzëwczãt robòcëch rãk.

Piesniama niech Was sławi lëdztwò
Głòs chłopów, dozdrzeniałëch białk,
Brutczy, knòpi i małé dzectwò,
Òjc, Nënka, sosterka i brat.

Kò Wë Przedwieczny Òjc Stwòrzëcél
Waj Miono – Niesmiertelny Bóg
Syn Waji swiata Òdkùpicél
I Swiãti Dëch miłotë brzòd.

Skaszëbia Ida Czajinò

Charles Baudelaire

Niedrëch

(z tomù *Kwiatë Złégò*)

Mòja młodosc nie bëta jak burzò cennò,
Chòdzacò tu i tam bez fiszczacé słuńce;
Grzmòt i deszcz czëniłë taczé spùstoszenié,
Chtërne òstawiłë trzãszci w mòjim sadze.

Në i wejle mësl mie dotknãta jeseniã,
Że trzeba ùżëwac szpòdã i grable,
Cobë zebrac na nowò zemie zalóné,
Gdze wiòlgò wòda toczy dzurë jak grobë.

Chto wié, czë kwiatë nowé, ò chtërnëch rojã,
Nalézã w ti rolë, leżac jakno w grobie,
Misticzné pòżëwienié, co dô jima sëfã.

Ò bòlescë! Ò bòlescë! Czas zjòdò żëcé,
I cemny Niedrëch, chtëren òbgrizò naj serce
Z krwi, co më tracymë i jegò wzmòcniwò.

skaszëbił z francëszczégò Mateùsz Szuba

Klebbów Matis

Czasama

Czasama
czej òbezdrã film
taczi, co gò pùszcziwają
òb swiãta
zdôwô mie sã
że słowa ni mają znaczeniô
abò wicy
że nic nie znaczą
równak prawie tej
jem mëslama nôkrocy
Ciebie
chòc Të ò tim nie wiész
móm nôdzejã
przińdze taczi sztót
że mdã mógł
ò tim pòwiedzec
terô le teskniã

Tómk Fópka

Limericzi

Jeden Tóna z pùstków
Nie jòdł swińszcich mùsków
Wòlòt kùszi
Òd Bògùszczy
Abò zylc òd Rusków...

Jedna z Rëmi Werónka
Miała piãkné kòlónka
Całò reszta
Nick nié lepszò
Wszètkò chòwa dlò Brunka...

Jeden rôz z Gdini Waleri
Ledwò rechòwòł do sztërzech
Wcyg jemù pòlców
Felowa ze dwùch
Pòzbét sã jich przè gòlenim...

Jeden rôz z Chwaszczëna Fópka
Lubił so mùniã ùnuzlac
W całoscë szokòladã
Czè jinã marmeladã
Ròd jòdł téż piekłą wãtróbkã...

Jedna Anusza spòd Pùcka
Nosëta w bùwrónczi mùckã
I stréfle w kropczy
I kalesonczi
Òb lato zmieniwa sã w pùrcła...

Jeden Władi chcòł napic sã piwa
Pewno szesc bë mù sygnãłò litra
Le przësztë wnetk sztërë mészë,
Cobë kùfle mù wësészëc
I kwasnégò sã nażłãpòł mléka...

Ròz Donald z Americzi Nordowi
Przëniòł dlò swiata bédënk swój nowi:
Make America great again!
Chto nie je ze mnã – procëm je!
A Pùtin na Krimie sledza łowi...

*Chwaszczëno, 23 gromicznika 2025 rokù,
gòdz. 10.32 d.p.*

Sylwiô Napiątk-Amielańczik

Wiérztë

Zdrzec sercã

Dzëwé, òrzechòwé drzewò òwiniãté pluszewã cëszeniã
 stoi sòmno midze snòżima, kaszëbsczima ùrmama
 le jeden złoti lëstk wisi na brunëch wietwiach
 jiné przepadłë bez òddzãkòwaniô
 pôcha jich straceniô wnikô do bëna lëstka
 smùtno mù
 teszno.
 Kąsk drodżi dali pòznym pòpòłnim
 Zefirk, słabi wiaterk bűdzy sã pò dłudżim òdpòczinkù
 òdeckłi przecérô òczë, roji ò pòtkanim z drëszką Wastną Jeseniã
 wëchòdô wiesoło z legòwiszcza
 plënie òd wschòdu na zòpòd
 rózewé i żòłté blónë mò do towarzëstwa
 delikatnyma wiëwama targò lëftã gãstim òd drobnëch kapków mżëczczy
 grãblëje lëft
 niezdarzo zadzëwò ò złoti lëstk, zriwò gò
 pònëkò dali w przòd do swòji serdecznice
 réga cziwùtków lecy z trzòskã za nim
 jich krzikanië drobi wieczòrnã cëszeniã.
 Ùrwóny lëstk pùrgò sã midzë gùbama lëftu
 spòdò wòlno
 chce drawòwac
 dôcznò dólëzna mò gò westraszoné
 wërzastłi
 bezbarny, òpùszczony lecy kãdka mù sã widzy ë mëśli
 jak bëł zelony òb zymk i lato a wtim stòł sã złoti
 jak rósł na drzewiszczu w gromadze z lëstkama kamròtama
 felëje mù jich maklënkù, szëmù i zrëszënë
 spòdò coròz krodzy zemiszcza fùl bròzdów i mòkrëch pażãców
 pùstczy sëją zëmnicã
 zëmno mù
 dichanië nieba dotikò spòdajãcy lëstk ze skrëtã czëtòtã i grzeje
 òczë stolemnych naniostëch òksëpów przëlgłëch do gruntu
 zdrzą na niego z żałowanim, widzą jak baro je lecbã nawielony.
 Wòdro czipi kròsama cemnomòdrotë i szarotë
 słuńce jakbë zabëło o nym dzëlu pòmòrsczi zemi
 smrok zybie sã niegwësno, kraczò, tacy do skòkù jak kòt

cęż je lóz na niebie, dëdô w głãbòczim mëslënkù Wastnô Jesér, òblektô
 w mańtel z czerwònëch lëstów klónu
 dëdô drëptającë pò tepichach farwnëch lëstów wkół ji domiszcza
 co je ùsadté na grądze wëzi kamiszczów naniosłëch przez lodowiszcze
 drëptô tip-top z wezdrzenim sczerowónym na cemné kłãbùszczy chmùr
 dozérô spòdający lëstk
 cęż òn hewò robi, gòdô sama do se
 czikrëje bòczno z zainteresowanim na przëbëlca z wiżawë
 baro sã ji widzy chòc wëzdrzi jak zbłądzony wënëkañc.
 Òd lat latecznëch Wastnô Jesér widzy wiele ùcektëch z rodnégò kraju
 jidącëch kòl ji stanowiszcza na pùstkach
 òni wiedno spią w ji sadowiszczu czasama jedzą brzòd z brzadowiszcza
 tej-sej spią w bròzdach pòd deszczownikã cemnicë
 colemało we dwòje i baro czujno
 róz nawetka widza jich we spikù pòd Diòblim Kamã w Òdargòwie
 serce wnenczas mikło, tajało i pãkało
 szmërgała na jich cała pluchã lëstów bë nie zmiarłë.
 Na jaczi òrt spòdający lëstk przëbòcziwò ò nëch ùszlëch lëdzach
 mùszki gò jak nòchùdzy dostac do se nigle òstónie òkrëti czòrnã sëkniã nocnicë
 zwinno łapie lëstk pòd pòmnikã lëftu czej cemnota szturmùje
 slédny park dzënnégò widu jak chcabë gò schłãdzëc
 przëcyskò do klapczy mańtla
 witóm ce u naju
 òd ny chwilë tã jes mòjim Złotim Lëstkã
 bãdze Cë jak ù se na drzewie, prawi Wastnô Jesér, bò tak slëchało
 sadzy z gòscã do swòjégò sedlëszcza, dze pòd dakã we westrzòdkù
 òkriwczzi lëstów wiszni i òbròzczzi z lëstów bùkù wiszą na scanach
 wazònczi z krutama lëstów òrzecha stoją na scãtëch ùzymkach krëszczzi
 lëstowaté mòzajczzi, wëscëlòczzi a kilimë leżą na glënowce
 Zefirk chùtuszkò biegùszkò pò nich, bawi sã z lëstama, ruñcëje
 dmùszkò ze szpòrtownyma skrama w òczach
 lëstë ólszczzi tanuszkùją jak płomëczzi ògniszcza, ùsòdzają sã w nótë jesénny melodie
 karasela żòttëch lëstów brzòzczzi krący sã pòd pòsowã
 to priwatnô Galerëjô Wastny Jeseni
 z wiòlgã kòlekcją lëstów rozmajitëch
 sztòttów, malowinów, wiòlgòscë i ùrodë
 díchającëch atmòsferã zgòdë, drëszbë, bratëlstwa, niecierpieniò, rozmieniò
 kòzdi lëst nalëze schòwã w Galerëji Wastny Jeseni
 to plac wòlny òd gwòttu, napòdënkù i jadowiszcza
 nicht ò nim nie wié
 òkróm ùchòdników co chwilowelë tuwò bë nabëc mòc do dalszi pòttuczzi.
 Ròd Wastnô Jesér trzimie Złoti Lëstk co piãkno pasëje do wielëfarwny kòmpòzycje
 zbiérkù
 pùjkò jegò pësznã blaszkã
 wròcò w pamiãcë do ùcektëch, z chtërnyma kawel nie òbchòdò sã łaskawò,

žôli sã nad nima
co je nót dzejac bë lédze ni mùszelë ùcekac ze swòjich strón
to daje Wastnie Jeseni do mészleniô
majacë nieùstónno pòd pòwiekama widzënk emigrantów mô wgôdóné so
gwësno je mùsz miec baro wiôldzé serce i zdrzec sercã nié le óczama rozëmù
zdrzec sercã jeden na drëdzégò
zdrzec sercã kòzdi na kòzdegò
ni miec nikògò w zgardze
zdrzec sercã, wiedno
wiedno zdrzec sercã
pòwtòrzò cëchùchno w dëszë i tak so mekcy
smùkajacë Złoti Lëstk i szukajacë dló niegò môl w ji kòlekcji co sã dërch rozkòscërzò.
Zdrzec sercã.
Wiedno.
Wiedno i wszãdze zdrzec sercã.

Òchlëca

Ùzdrza Gò na wernisażu w zalanim lëdzcich wezdrzeniów
 płënie òczama do jegò gãbë
 swòjim blòskniącym łapie jegò zdrok
 czëjącë sã dozdrzoną òdpòwiôdò òchlącyma zrëchama głowë ë remionów
 delikatnym kòlibanim biodrama dozdrzonym le przez Niegò
 szëszmién czerwònëch klatów krący wkót pòlca z lilewim nokcã
 kòzdi nokc mô jinã kròsã wedle nônowszy mòdowi sztilizacji
 nadżinającë sã bë pòprawic tak jakbë nibë ridbùksë na prawim jikrze
 pòkazëje mòti rowik mdze zybiącyma piersama
 z rãków wëpòdają tedë na dãbny parkét mùzejny zalë
 katalog wëstòwkù i mòbilka
 ters përzinkã pòzdze
 ni mòże Gò spłoszëc
 Òn mùsi pierwi przënãcëc sã do ji lubieniowëch i przëlepnëch jigrów
 Proscy sã i zdrzi na rzezbã z apfelzynowégò szkła
 prawã rãką òdgarinò dłudzé włosë
 wata zaczekawieniò wëpłiwò z jegò òczów i ceptim jãzëkã
 dotikò òd piersë do stopów
 òpòloné w solarium cało pòkùsznicë
 jak dżentelmen ùskòczno pòdnòszò z pòdłodzi
 ùpadłé mòbilkã i katalog
 stówò krótkò jeden kòl drëdżégò
 òddòwò nazòd ji miectwò
 òchlëca brzoskwiiwim dichanim pùjkò Jegò zaùsznicã
 czarzi zalécającym ùsmieniem
 kùsò łakòtnym intymnym wzdëchã
 i pôchã òlejkù z jaszminu jaczim skroplëta krótczi kléd
 mòdrima òczama wiòldżima jak dwa spòdczi
 czujnyma słowama òddzãkòwaniò
 pòdskòcającym szëptã
 inteligentną gòdkã ò kùńsztownëch dokazach
 chitroscą swòjégò gwës białczy
 tka nawkòt Niegò pajiczënkã niewidzałã dlò jinszych
 Òn wpòdò w ji sydła
 ùdało sã
 òchlëca ju Gò nie pùscy
 w kùńcu mòże grac pierszé skrzëpice

Grégór Cysewsczi

Wiérztë

Zëma (2022)

Biôto ë cemno
Snôžé malënczi
Sniég a mróz
Bicé serca

*** (2022)

Rozëm...
Jaczi móm
Taczi móm
Ale swój,
A Të?

Dzysô (2025)

Letczi biôti sniég
Jak cãžczé kamë
Chto dzysô wié
Kùli redotë, bólu
Je nama dóné?

Aleksandra Majkòwskô

Przed „Nudlama”. Téma smiercë w dzysdniowi kaszëbsczi proze dlô dzecy

W XXI w. mómë do ùczinkù ze zachtnym rostã wielënë prozatorszczich dokazów dlô dzecy publikòwónëch pò kaszëbskù w antologiach i w apartnëch wëdòwiznach.

Jistno jak w swiatowi lëteraturze pòjòwiô sã całò réga ksążków dlô młodégò czëtińca, w jaczim są téz témë trzimónë czedës za tabu, to je niepasowné dlô dzecy, jak: smierc, cãżczë chòroscë, wòjnë, cerpienié, agresjô, niefùlsprawnota, adopcjô, prokreacjô itd.

W 2022 rokù dosc głośno bëto ò ksążce Aleksandrë Kùrowsczi-Susdorf i Karolënë Tëlczii (aùtòrka malënków) *Żëcé jak nudle*. Wëdało ją Kaszëbskò-Pòmòrsczé Zrzeszenié, a skaszëbiła Ana Hébel. Wedle metafòrë zamkli w tim ùsòdzkù, żëcé mòżemë szmakac jak nudle, ale jistno jak ten szmaczk, òno téz sã czedës skùńczi. Wòrt pòdczorchnąc, że wespółniónò publikacjô je pierszą „òbròzkòwą ksążką” (picture-book) wëdóną w kaszëbsczim jãzëkù. Ni mòżemë równak bëc zgòdą z głośama, jaczé dało czëc pò wińdzenim smarą *Żëcé jak nudle*, że je to pierszi i jedurny bédënk dlô kaszëbszczich młodëch czëtińców, w jaczim pòjòwiô sã drãdzi do zrozmieniô problem òdniesieniô człowika wedle smiercë.

W dzysdniowi kaszëbsczi proze dlô dzecy nalézemë przëmiarë tekstów, jaczé, jinaczi jak ksążka Kùrowsczi-Susdorf, pòkazują smierc na realisticzny òrt. Herojowie trzimają w nich chòrosc, starosc abò ùmiéranie za cos nòtërnégò. Młodi bòhatérowie mają téz mòżlëwòtã, dzãka pòmòcë mądrëch i wrzlëwëch starszich, przëjimnąc smierc

jakno zjawiszczë tikającé kòzdegò stwòrzeniô. Jak wëchòdò z badérowaniów Bëjatë Kùcharsczi:

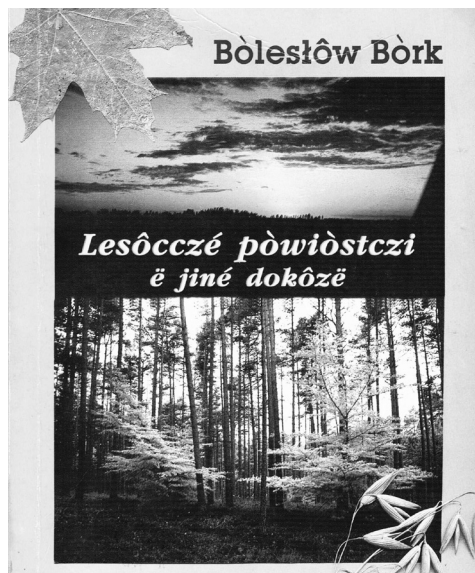
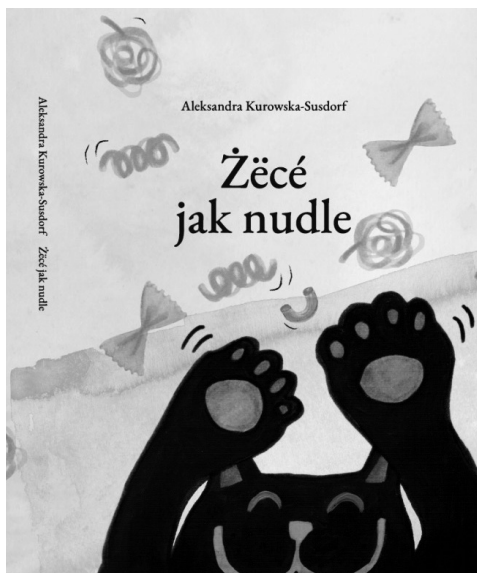
Wikszość przëstojników ti nowi lëteraturë pòdczorchiwò, że dzysdniowé dzecë sã wjimmé i czãsto zadòwają pytania daleczé òd cenzurë, a tabu w jawernoce je przede wszëtczim ùdbq ùstnëch.

W lëdowëch bòjkach smierc jakno jedna z „nòwòzniészich témów tradycijnégò òbrazu swiata” bëła pòpùlarnym mòtiwã:

Colemało widzimmé w nich zgròw do antopòmòrfizowaniô tegò zjawiszczã i pòkazowaniô gò w zdarzeniowëch kategòriach. Nòwicy infòrmacjów ò tim, jak wëzdrzi Smierc, co mò so ùwidzóné, jaczé są ji zachòwania i atribùtë, nalézemë w bòjkach magicznëch (np. T 332 „Śmierc i diabel kumami”, T 332 „Kuma-Śmierc”, T 330A „Kowal i diabli”, „Śmierc na gruszy”), mni legendë (T 795 „Aniòł smierci i wdowa”, „Sabałowa bajka”), kòmicznë bòjczy (np. T 1354A „Śmierc zapraszana”) i wierzeniowé òpòwiednie (T 7010 „Trzy śmiercicki”). Pòwszechno bëła òna przedstòwiònò w pòstacjé białczi, wësoczi i baro zmiarti, òblokli w biòté abò czòrné ruchna, tej-sej w kòszlë, płòchce, co zakriwò nodzi”¹.

W lëteracczii brawãdze czãsto „smierc” je pòkazywònò jakno białka, co scynò żëcé kòsą

¹ I. Rzepnikowska, *Śmierc*, [w:] *Słownik polskiej bajki ludowej...*, <https://bajka.umk.pl/sownik/lista-hasel/haslo/?id=172>.

jak zbòzé. Taczé ôbrazowé przedstôwienié kùńca žecégò bùdzy ùrzas. Katarżëna Hrëniewickô piszącë ò Baśni w žyčiu dziecka dała bôczenié, że:

Czej sã òpisywô smierc ôbrazowò, tak straszlëwie ùrzasno, na jaczis ôrt przë-nãcywò sã do ji wizerënkù i bezùstôwny bëtnoscë. Ôstała dzãka temù ùchëczowónò, pòkazywajęcë, że nierôczonò zazërò do kòzdi chëczë, że nikògò nie wëprëdniwò. Ôkòma tegò, danié ji pòstacjë szlachùjacy fizyczo za lëdzkã i ôsobòwòscë, miało taczï skùtk, że dało sã z niã negòcjowac warënczi, a nawet ôcëganic, zòchlëc, wësmiôc².

Kaszëbsczi pisarze, chtërny piselë dlò dzecy, decydowelë sã na òpisënk smiercë na realisticzny ôrt. Bòlesłôw Bòrk zrobił to chòcle w òpòwiôdaniach: *Gromnica i Krziż* òpùblikòwónëch w ksążce *Lesôcczé pòwiôstczi ë jiné dokôzë* z 2002 r. W pierszim z tëch tekstów czëtómë ò ôbrzãdowi fùncje gromicë, ò rituałach i zwëkach z niã zrzeszonëch. Jednym z nich je zapòlanié ti

² K. Hryniewicka, *Baśń w žyčiu dziecka. Cechy, fùncje, rola baśni w žyčiu dziecka, baśnioterapia*, Warszawa 2019, s. 23.

swiécë i włòzenié ji w spltté rãce kònajęcégò: *Jak ópa ju nie wiedzòt bëlno, co sã wkòt niegò dzeje, dostòł do trzmaniò w rãce zapòlona gromicã. Żebë mù òna nie wëpadła z rãczy, chtos mùszòł przë nim bëc, żebë nie zapòlëtë sã czasã pierznë. Jò téz miòł swòjã słuźbã przë starkù. Spiéwòł jem mù letkò kòscelné piesnie ë to dôwa mù spòkój.*

To bëło we wtórk pò pòdwiëczórkù. Starka zwòta wszëszczich do swòji jizbë, bò ópa zaczął tak czãžkò dëchac.

– Ópa je w kònanim – òbznòjmia wszëtczim.
– Całò familia zaczã òdmawiac różeńc ë jiné mòdlëtwë. Óma trzima mòcno gromicã w zacësniony rãce starka. Płomiéń bił prosto w górã.

– Niech ten gromiczny wid prowadzy ciebie do nieba – pòwtòrza co jaczisz czas.

– Amen – wszëścë kùńczëlë tã prosbã naszï starczy.

Ò smrokù dësza ùleca ze starka, a gromica bëła zgaszonò. Skùńczëta swòjã słuźbã³.

W nym dzëlëkù dzecny heroja wspòminò chwilã kònaniò swòjégò ópë, w jaczim mò

³ B. Bòrk. *Lesôcczé pòwiôstczi ë jiné pòwiôstczi...* s. 30–31.

swój udział. Prezentowany je przedśmiertny obrzęd z wżewskaniem gromicę, do jaczégò włączyło sã téż dzieckò. Zwék ten nikògò w òpòwiòdaniach nie dzëwùje, kò bëtnosc kòl kònajacégò je òbrzëszkã kòzdegò nòleznika familie, nawet nòmłodségò.

W jinym òpòwiòdaniach Bòlesława Bòrka *Krzyż* narratòr wspomina krzyże, jaczé wiszą w chëczach knòpa i w jegò òkòlim – kòl drogów, w kòscele, szkòle. Dòwò bòczenié na jeden krzyż, jaczé bët pòstawiony òb czas kòlãdë. Mùszòł to bëc nadzwëkòwi krucyfiks, bò jak ùmarł nasz młodszy òde mnie brat Ròbert, to nen krzyż mëma pòstawiła na stoliczkù za zarkã przë jegò głòwce, razã ze swiécama ë mòjim òbròzkã z jegò przëjãcò⁴. W tim dzélëkù smierc téż je pòkòzónò na nòtërnym òrt. Nie je czims ùkrywónym, nawetka, jeżlë ùmarłim je młòdi człòwiek. Narratòr wspomina krzyż, jaczé stojòł kòl zarkù, nad głòwkã dziecka, i òdjimk – wizerënk ùmarłégò z czasów, czedë żył. Matka, chtërna pòstawiła nã fòtografiã, zadba, żebë wszëtcë, co jã òbzérają, zapamiãtelë dzieckò z redosnëch czasów. Ten dzél òpòwiòdaniò

⁴ Tamò, s. 48.

Bòrka pòkazywò czëtińcowi, w tim młòdim lëdzóm, że smierc dotikò téż dzecy i je partã najégò zëcò.

Justina Pranszke w teksce *Mieszkańcë nieba*⁵ téż napisała ò smiercë dziecka. Pòznòwómë tuwò mòłã herojkã Julkã, chtërna mò sostrã i młòdszégò bracyńã Émëlkã, co sã dopiërze ùrodzył. Pòjawienié sã nowégò dziecka we familie znikwiło donëchczasny pòrzãdk i zrobiło wiele trzòskù, co nie ùwidzało sã starszym sostróm⁶. Jednégò dnia przëszła cëszo. Émëlk zachòrzòł i trafił do bòlëcë. Na pòczãtkù Julka ùceszëła sã z niebëtnoscë brata, ale chùtkò zaczãła czëc smùtk, jaczé dostòł gòrã doma:

*Mëmka pòptakiwa w nòrcë i mësla, że tegò nìcht nie widzy, ale Juleczka widza. Doma bëło czësto cëzo i nawetka zabawa z Lënkã nie bëła takò jak rëchli. I scanë bëłë jakbë smùtniészë. Nick nie bëło taczë jak wiedno*⁷. Czej Émëlk ùmarł, mòmmë w òpòwiòdaniach gòdkã mëmczy z dzieckã ò smiercë i „wiecznym

⁵ J. Pranszke, *Mieszkańcë nieba*, „Stegna” 2022, nr 3, s. 20–22.

⁶ Tamò, s. 20

⁷ Tamò.

òddzàkòwanim” z blëszczim człowiekã. Justina Pranszke dôwò tu òbròz ùmieraniò wspòminającè ò „niebie”, do jaczégò trôfiò ùmarti wedle chrzescëjańszci wiarë. Przerównała niebò do bòlëcë, w jaczi jidze wëlëkarzëc wszëtzcë chòrosccë i nie czëje sã pózni bólu:

Niebò je taczim szpëtalã, chtëren lékarzi nògòrszë chòrobë, dze nie czëje sã zòdnégò bólu. Tam wszëtccë chòri stòwajà sã zdrowi i szczãstlëwi. Julka ùceszà sã, że ji bracy szk je tam bezpieczny, leno nie wiedza dali co zrobic, zëbë gò òbaczcë⁸.

Òpisónë je tu téz familiowé òdwiedzenié smãtòrza. Julka pòczëła chãc pisaniò lëstów do bracy në, zëbë miec z nim łączbã midzë swiatama. Aùtòrka wëzwëskała mòtiw zabawë, to je „dzecnégò fòlkloru”. Twòrzenié farwnëch lëstów mò wëcészëc cerpienié: *co niedzëlã bãdze mù przënòsza òbròzci, na chtërnëch namalëje mù wszëtccë nòlëpszë sztòtë z jich zëcégò. Mëma ji gòda, że pózni te lëstë aniołkòwò pòczta dostarczy Èmëlkòwi. I chòc wcyg baro teskni za swòjim mòtim bracy szkã, starò sã nie płakac i miec blòs dobré mësłë ò nim⁹.*

W zachòwanim dzëwczëca je widzec zmianã. Zaczëła redowac sã kòzdim dniã, òprzestala narzekac i miała starã sã wicy ùsmiechac:

Julka ju wié, że ni ma co na nikògò narzekac, nawetka jak nas përnã nerwùje. Trzeba sã ceszëc, póczy jesmë wszëtccë razã. Julka teskni za swòjim bratã, ale wié, że chòc je baro dalek, co dzëń wzérò na niã z samégò nieba i chce, bë jegò rodzëzna bëła ùsmiëchniãtò¹⁰.

Aùtòrka ùziwò pòeticzi terapeùticzny pòwiòstczci, jakò mò za cél ùwòlnic wsczëca lãkù abò smùtkù i dac wskòzë, jak so z nima dac radã¹¹. Pranszke zajimò sã tima emòcjama. Dzãka temù zmòcniwò doznania

⁸ Tamò, s. 21.

⁹ Tamò.

¹⁰ Tamò, s. 22.

¹¹ Wiëcej: K. Hryniewicka, *Baśn w życiu dziecka...*, s. 41.

i òdkriwò przed czëtińcã swiat wsczëcòw. Czëtanié ò smierccë mòtëgò dzecka pòrësziwò nié leno młodëch czëtińcòw.

Elizabeth Kübler-Ross w swòjim dokazu *Ò smierccë i ùmieranim* wëapartniła piãc etapów smierccë: przëkòwanié, izolacjò, depresjò, tòrgòwanié sã, gòrz i pògòdzenié sã¹². Ù herojów dokazu Justinë Pranszci widzymë wszëtccë te etapë. Mòzemë dozdrzec, że pòwiòstka Mieszkañcë nieba je bëlno przemëslónò, mò biblioterapeùticznë ambicje i wpisywò sã w teròczasny zòch lëteraturë dlò dzecy, w jaczim – jak klarowała Dina Roll-Hansen òb czas midzënòrodny nòùkòwi kònfereñcji nt. Tabu w lëteraturze i kùnszce dlò dzecy, òrganizowóny przez Dëńszci Institut Kùlturë:

Dzeczë brëkùjã wspiarcò w danim so radë z jich przëzëcamà, w zbùdowanim jãzëka, jaczi òpisywò téz te drãdzë partë zëcò. Za tím, zëbë niczëgò przed nima nie tacëc, zëbë lëteratura dlò nich brała sã téz za taczë témë, swiòdzczi to, że dzeczë same téz registrëjã gwësne zjawiszczà – tej lepi gadac ò nich òtemkto¹³.

Na zakùnczenié wòrt jesz rôz rzeknąc, że w dzysdniowi kaszëbszci proze dlò dzecy ò smierccë je pisónë òtemkto. Më bë mòglë scwierdzëc, że je to dokòz wpisywaniò sã najégò ùtwòrstwa w swiatowé zjawiszczà, ale tak pò pròwdze Bòlesłòw Bòrk w Lesòcczich pòwiòstkach pòkazywò, że na Kaszëbach nigdë smierc nie bëta czims ùkriwònym przed dzecama, a Justina Pranszke je czekawim przëmiarã kòntinuacje ti tradicje.

¹² E. Kübler-Ross, *Rozmowy o śmierci i umieraniu*, przeł. E. Doleżał-Nowicka, Warszawa 1969, s. 23.

¹³ D. Roll-Hansen, *O przekraczaniu granic. Norweskie książki dla dzieci na świecie*, [w]: *Tabu w literaturze i sztuce dla dzieci*, red. B. Sochańska, J. Czechowska, Poznań 2012, s. 87.

Justina Pranszke

Jantark

Wstãp

Witôj. Jem ptôchã – ale nie taczim jak wszëtczé. Jô jem jantarowim ptôchã. Żëjã ju pòrãset lat. Móm baro dobri słëch i zdrok. Mòje pióra są jantarowi farwë. Mòje skrzydła są wiôldzé i całëgò mie òkrywają, a dzòb wëzdzi jak pròwdzëwi jantar. A skądkaż jem sã wżął na Kaszëbach? To je ju jinò bôjka...

Dòwno temù na Pòmòrzim żëlë ksążãta. Mielë òni wiele skarbów, ale nimò to nie wszëtcë bëłë szczãstlëwi. Westrzód tëch princów bëł taczi, chtëren nôbarzi achtniwól zemiã i mòwã kaszëbską. Ni miól òn swòjich dzecy. Lëdze ùwòzëlë gò za bëlnégò włòdcã i doceniwelë jegò dobré serce.

Ksążã baro chcòł miec swòje dzecë, równak jegò wiôldzim rojenim bëło téż, żebë wszëtczé dzòtczi gòdałë w kaszëbszczi mòwie. Jednégò razu wżął do rãczy swòj nòwiksi skòrb – jantar (jaczì òd ùrodzeniò słëchòł do niego) i tak chlëchòł:

– Zemio Kaszëbskò! Całë zëcé pragnął jô miec swòje dzecë, równak nie da Të mie jich ùkòchac. Tak baro bëm chcòł ùczëc pierszé kaszëbsczë słowò mòtëgò dzecka, czëc jegò gòdkã òb co dzëć. Tak bëm chcòł, bë mòwa Kaszëb żëła westrzód dzecy. Òddòłbëm swòj majątk, abë słëchac całë wieczy leno kaszëbszczi mòwë.

To rzekł nie wiedzącë, że wëpòowiedzòł prawie zaklãcé. Jantar zaczął swiécëc jaskrawim widã i pò sztòce miast Princa i jantara bëł ptòch, chtëren dzys je westrzód Waji – ten ptòch to jô.

Rojenié princa sã zjiscëło, równak tak jak przòdë ni miól jem dzecy, tak i dzys ni mògã sã z wama pòtkac. Kò terò òstòwò mie blòs zazerac bez òkna bùdinków i na pòdwòrza.

Sòdiwóm so tej wësok na gałązkach drzewiëca abò parapetach i zdrzã. Całima dniama wãdrëjã pò swiece, ale jesz nicht mie bëlno nie widzòł – baro dobrze sã ùkrywóm, chòc są taczi, chtërny twierdzą, że ju nieròz widzëlë na niebie kaszëbsczégò jantarka. Zazéróm w kòzdi nòrt, w chtërnym mieszkają dzòtczi – lecã tam, dze czëc kaszëbską mòwã, bò to je mòja jòda. Nie jém zòrna ani robòków. Tak długò, jak mdze dérowac kaszëbizna, tak długò jô mdã żył. To kaszëbskò mòwa dòwò mie mòc do zëcò. Òstatno coròz stabi sã czëjã. Chto wié, czë nalëze sã jesz chtos, chto mie ùretò? Chto wié, mòze trafiã i w twòje stronë? A mòze zazdrã bënë do twòjich chëczy?

Nazëwóm sã tej Jantark i drëdzégò taczégò nie nalëzesz na całim swiece. Pòwiém cë teròzka historie, co jem widzòł i pòwiòstczi, ò jaczich jem czuł. Zapròszóm ce do snòzi wanodzi pò Kaszëbach – le nie je to takò wëprawa jak wszëtczé... ta je czëstò jinò...

Tuńc w deszczu

Pioter òd rena bëł nerwòwi i niezadowòlony. Kò zaczął sã prawie pòpiãtk, a bùten nie swiécëto słuńce, le padòł deszcz. Czekòł doch òd pòniedzòtkù na te dwa dni wòlnégò òd szkòtë. Miòł tëlì ùdbów. Chcòł jezdżëc na kòle, bùdowac bazã piòskòwëch bùdinków i bùdinòszków a jesz pògrac w balã. A terò co? Zajiscony knòp chòdzył z wëkrzëwioną mùniã i zdrzòł na kòzdegò złim zdrokã. Nicht nie wiedzòł, jak długò dérowac mdze taczë wiodro. Nót bëto czekac i... zajãc sã czim jinym.

Na Kaszëbach ju òd baro dłudzych lat dëchë, stolemë i kròsniãta òddałë władzã w rãce

lędzy i mało czedë miészają sã w sprawë Kaszëbów. Równak nié wszëtcczé. Òd wiedna chòdzy pò kaszëbsczi zemi malinczi knòpiczk-kròsniã, chtëren zwie sã Rojbert. Wszëtccé gò tu dobrze znają: jegò i jegò fifë. Lëdze nieròz chcelë gò schwatac i wënëkac z najich wsów, Rojbert równak dobrze sã ùkrywò. Òstatno widzóny bël w szëmatdzczych stronach, dzes w gãstim lese. Rojbert je malinczi, spritny i baro chùtczi, wcësnie sã w kòzdi nòrt, rozmieje nawetka wlezc w kalãdòrz i pòprzestawiac terminë. Òn blòs jeden dërchá psocy i mący w žëcym Kaszëbów. Nòstarszi mieszkancë Pòmòrzò rozmiszlają, jak przegònic to nipòcë kròsniã tak, abë ju nigdë nikòmù nie namiészalo w planach. Lëdze rozmajice so z nim radzã... Chto bë sã spòdzòt, że i Pioterk nalëze na niégò mëtél. Na wòlną sobòtã i niedzielã czekają wiedno wszëtcczé dzòtczi i colemało kòzdi mò na te wòlné jaczës ùdbë. Kò na to prawie czekò Rojbert! Z redoscë zacéròt mòtë paje, czedë ùdało mù sã namieszac w pògòdze i miast słuńca, jaczé mòcno grzało òd wtòrkù, przez całą strzodã, czwiòrtk i piątk, teròzka zaczął padac deszcz... Bùten bëło kòmùdno i zëmno. Wszëtcczé dzecë miast sã bawic na swiëzim lëfce sedzałë zamktë w chëczach. Żòdnëch smiëchów i jigrów – to bëło cos! Rojbert bël szczãstlëwi. Kò to prawie dówò mù žëcé. Žëwi sã lesnym brzadã, ale pròwdzëwã sëlã dostòwò, czedë jegò fifë w lëdzach bùdzą smùtk i žłosc. Tedë pòtrafi wrócëc w ten sóm plac z dëbeltną mòcã. Gòdzëna za gòdzëną ùcëka, a bùten dërch padòt deszcz.

– Wszëtcczé mòje ùdbë na nick – chlëchòt Pioter.

Pò pròwdze, wszãdze bëło tak jakòs dzywno i czësto cëchò. Tatk bël w robòce, mëma ùkłòda lómpë w szafach, a starka czëta ksążkã. Słëchac blòs bëło zwãczy deszczu, jaczi gròt na rutach kòzdegò òkna. Wtim zazwònił telefòn. Kò nié blòs Pioter miòt

swòje planë na ten czas. Starka òdebra i gòda:

– Nie dôsz radë? Në kò szkòda, ale jakòs to nadrobimë. Wszëtkò rozmiëjã. Pòzdrow jich. Do ùczëcò.

Babcza Zosza mia zaplanowónã gòscënã kòl swòji młodszi sostrë, ale ta òdwòła pòtkanié. Starka baro cesza sã, że do ni pòjedze, a terò cëż... tak samò sã ceszi, że równak nic z tegò nie wëszo?! Pioterk wzórajacë na spòkòj i ùsmiëwk babczy nijak tegò nie rozmiòł.

– Babcza, Të tam nie chca jachac? – dopëtiwòł knòp.

– Chcała. Baro. Czemù pitòsz?

– Bò ni ma widzec pò babczy zòdnégò gòrzu. Babcza sã zachòwiwòł, jakbë sã cesza – gòdòł dali niedowierzajãco.

– Baro jem chcała do ni jachac, leno na wiele sprawów ni mómë zòdnégò wplëwù. Mòja sostra mùszi zastãpic w robòce drëszkã, chtërna sã rozchòrza. Mój smùtk niczegò tu nie zmieni. Tej pò co sã nerwòwac? Trzeba sã nauczëc tańcowac w deszczu. Procëm Rojbertowi – to rzekła i ùsmiëchnãła sã krëjamno do wnëka.

– Tańcowac w deszczu? Jaczi Rojbert?!

– W zëcym mało czedë dzeje sã tak, jak më bë chcelë. Mòzemë so rojic, planowac, wëmësziac rozmajitostwa, ale czej dzes bliskò mdze kròsniã Rojbert, wszëtkò nama òdwrócy na drëgã stronã. Pòtrafi pòkrzizowac naje ùdbë i na to ni mómë wplëwù. Mómë za to wpliw na to, co zrobimë z tim dali. Jeżlë bãdzemë sã gòrzëc – a òn baro lubi, czej lëdze narzëkajã – Rojbert mdze szczãstlëwi i bãdze coròz czãscy nas òdwiëdzac, zëbë jesz barzi nama spsocëc. Jeżlë równak nauczimë sã na jegò głëpòtã òdpòwiadac dobrim, nie mdze do nas zazeròł... Tańcowac w deszczu to ceszëc sã nimò wszëtkò, nalòzac dobrë stronë kòzdi sytuacje. Òbòcz – jò nie pòjadã tim razã do sostrë, ale mògã spãdzëc wicy czasu z mòjim kòchónym wnëkã – to rzekła i mòcno przëtulëła do se Pioterka.

Pioterk slëchòł bòczno. Babcza wiedno tak dozdrzeniale gòdiwa. Dorosti czãsto gòdiwajã tak, że drãgò jich òglowò rozmiòc, ale tim razã słowa starczy ùwidzãłë sã knòpù. Czej wezdrzòł na zapadóné òkno, òczë mù sã zaswiëcëłë i rzekł z przekònanim:

– Rojbert! Jidã!

Chùtkò òblòkł skòrznie, kùrtkã, w rãkã chwòcył szorëm i spiëwajacë wënëkòt bùten. Skòkòł, òbròcòł sã wkòł se i gòsno smiòł. Babcza widzacë wnëka, szła flot za nim i wòła:

– Co Të robisz?

– Chcã wënëkac Rojberta!

– Në, kò terò të napròwdã tańcëjesz w deszczu – ùsmia sã starka.

Pioter kòrzistajacë z wòlnégò òd szkòtë czasu, jesz përzniã pòbawił sã na pòdwòrzim. Ju długò nie skòkòł w plëtach, a to doch je bëlnò jigra! Przekònòł sã, że nawetka òb czas deszczu mòzna sã fejn bawic, a czej wròcył do chëczi, przezeblòkł sã i szedł do swòji jizbë, bò w głowie miòł ju wiele mëtłów na to, jak jinaczi wëkòrzëstac ten dzëń.

A do ce tëż czasã zazérò Rojbert? Jak sobie z nim radzysz? Spróbuj wënëkac Rojberta na wiedno i miast sedzec i narzekac, zacznij tańcowac w deszczu. Jeżlë nic nie jidze pò Twòji mësłë, zastanów sã, co jinégò sprawi Cë redosc.

Drëdzi dodóm I

Adasz mieszkòł òd jacégòs czasu z mëmã i tatã w swòjich czësto nowëch chëczach. Rëchli mieszkòł òn w dodomie kòl dżadków. Na zòczãtkù nie bëło letkò przënãcëc sã do nowégò mòla. Dòwni kòzdi dzëń spãdzywòł z całą familiã, a teròzka biwòł blòs z mëmã i tatã. Nie spòdzòł sã, że i to nie mdze dérało długò...

Czas przeprowòdzci bëł dosc czekawi dlò mòtégò knòpa. Pakòwanié wszëtczich zachów spròwiało mù wiele redosce. A przë tim jak wiele zabòwków sã nalazò! Nawetka taczich, ò jaczych ju dòwno miòł

zabëté. Wszëtczé paczëté dzadk zawiózł na wòzu, chtëren razã z Adaszã miôtł swiëzo òdmalowóny. Na gãbach kòzdégò widzec bët leno ùsmiëwk, kò òd długa czekelë na ten sztót. Chãtno tej wnôszelë mëble i kartãdži. Adasz téz. Czej równak wszëtcë pòjachelë do se nazòd, a na nowim placu òstelë blós mëma, tatł i Adasz, zrobilo sã jemù jakòs dzywno. Pòczuł sã czësto sóm, taczi cëzy... i jesz pierszégò dnia doznòł, czim je tesknota.

Adasz lubi swòj nowi dodóm. Mò tu czësto nowã jizbã – swòjã jizbã. Kòl dzadków bëto mù równak jakbë lepi. Wiedno bëto głošno i wiesoło. Placu nie bëto tam za wiele, ale za to wcyg sã cos dzejało. Babcza dërch wkòł rëchtowa rozmajité smaczci. Adasz lubił ji téz towarzëc przë robòtach w ògardze. Razã z dzadkã robił tëli wspaniałëch rzeczi: napròwiëlë treker, jezdziëlë na kòle, zrobilë bùdã dlò Bùreka, z chtërnym Adasz – jak dorosłi, czësto sóm – wëchòdòł na szpacérë. Kòl babczy mieszka téz cotka Jula i wùja Paùel. Niedòwno ùrodzył sã jima syn Franck. Jaczi òn je snòzi! Adasz całima gòdzënama prawil z nim w jãzëkù blós jima znónym: „A gù, gi, ga, da-da, bam”

A tu, chòc placu je wiele wicy i wszëtko je nowé, Adasz czuł sã sóm. Ni miôtł òn ani brata, ani sostrë. Franck òstòł kòl wùjostwa. Bùrek kòl dzadeka. Mëma, chòc wiele bëta doma, wcyg bëta czims zajãtò, a tatł jak wiedno długò sedzòł w robòce. Tak długò, że czej wròcòł dodóm, knòp ju spòł. W jich nowëch widzałëch chëczach mòzna bëto blós ùczëc cëszã, chtërna òdbija sã òd wiòldzich scanów. Tesknota za blëszczima baro doskwiera mòtëmù knòpù, a mëma dobrze wiedza, że to drãdzë ùczëcé. Na szczescie znała òna rozmajité spòsobë, bë to przegònic.

– Nie jiscë sã, jezlë tesknisz za stòrim dodomã, mòzëmë òdwiedzëc dzadków, czedë blós bãdziesz chcòł.

Pò pòrã dniach swòji biòtci z mëslama,

ùdzrdzòł ùkòchónëch dzadków, wùjostwò i Bùreka. Spãdzył tam czile gòdzyn, ale pò gòscënie wròcòł czësto zadowolony. Z nowã chãcã wròcył dodóm, bò terò ju wiedzòł, że na tesknota mò dobri mëtel. Adasz zaczął sã tej przëzwëczajac do nowégò mòla. Szło mù z tim coròz lepi. W swòji jizbie pòùkłòdòł ju zachë tak, jak miôtł so to rëchli ùmëszloné. Wszëtko pò swòjëmù. To bëto jegò królestwò. Miôtł tam swòje krëjamné nòrtë i kastë, w chtërnëch chòwòł tajemnë rzeczë. Nicht pòza nim samim nie wiedzòł, jaczé pròwdë skriwò tã jizba. Pòd łòzkã knòp miôtł przërechtowóné mieszkanië dlò Bùreka, czejbë ten przëjachòł do niegò na gòscëniã. Miãtkò deka, pòdëszczy i nawetka malinczé farwné widë, òstóné pò zeszlëch Gòdach. Bùrek czułbë sã tu jak król.

Na scanach Adasz pòwiesyl òdjimczy tëch, chtërny bëlë dlò niegò wòzny. Babcza gòda, że tak sã robi, czedë sã kògòs baro kòchò i chce sã miec tëch lëdzy dërch przë se. A òn kòchòł i tesknil za babczã, dzadkã, cotkã, wùjã, Franckã i Bùrekã. Òni wszëtcë bëlë dëcht kòl niegò – na òdjimkach. Òkróm blëszczich bëlë tam téz heroje z ùlubionëch bòjków, òni téz bëlë dlò niegò wòzny.

Mijałë dnië, tidzenie, miesãce. Czej wszëtkò wëdòwało mù so pòmału ùkładac a Adaszowa tesknota za starkama stòwa sã mù coròz barzi pòstësznò, knòp ùczuł taczë słowa:

– Synkù, tatł ju nie mdze z nama mieszkòł. Bãdze miôtł jiné chëcze. Òd witra mdzesz miôtł jakbë... drëdži dodóm.

– Co?! Drëdži dodóm?!

Nick z tegò nie rozmiòł. Nie bët nawetka gwëсны, czë to, co ùczuł, mu sã snije, czë dzeje sã napròwdã. „Jaczi drëdži dodóm?”

– Më z mëmã nie chcëmë ju mieszkac razã...

– Nie chceta? Më doch tu prawie pò to sã wprowadzëlë, zëbë bëc blós razã: jò, mëma i tatł! Chcã mieszkac z Wama! Tuwò! Proszã! Mie tu sã ju widzy! Jò chcã tu òstac!

– Synkù, jò wiëm, że to je dlò ce smùtnë

wiadło. Dobrze, że ten dodóm cë sã ju widzy, ale mùszimë z tatką mieszkac òsobno, chòc dali òbëdwòje baro ce kòchómë.

– Nié! Wa cëganita! Jò nie chcã tegò slëchac! Jò nie chca miec drëdzégò dodomù! Jò nie chcã!

Nie wierzącë w to, co ùczuł, ùcekl z kùchnie prosto do swòji jizbë. Zasztëkòł dwiërze i wskòcił w plac przërëchtowóny dlò Bùreka – pòd łòzkò. Tam zakrił sã dekã i zalóny łzama nie òdpòwiòdòł, czej mëma z tatã klëpelë na jegò dwiërze. W głowie jawiłë sã rozmajité mëslë. Czùł sã nieszczãstlëwi i nijak nie rozmiòł tegò, czegò chcã dorosłi. „Mieszkac òsobno? Dlòcze? Pò co?” Czùł wiòldzi gòrz i czej tak lezòł dłëgszã chwilã, ùsnął...

Adasz, czej spòł, miéwòł czekawé snica. Wiele sã w nich dzejało. Tak bëło i terò, chòc tim razã spik zaprowadzył gò w niezónã mù donëchczòs kròjnã. Nalòzł sã westrzòd cemny nocë – sóm jeden midzë blónama i gwiondzama. Wszãdze wkòł bëło czòrno, swiécëlë sã blòs gãbczi gwiondzów, chtërne bãdãcë dalek od se, delikatno sã ùsmiëchalë. Knòpiczk szpacërowòł midzë nima jakã niewidzalną stegną. Nicht nick nie gòdòł. Bëło cëchò... i tak jakòs spòkòjno, ceptò. Òkróm niegò nie bëło tam niżòdnégò człowieka. Wtim jedna z gwiondzów przemówia milecznym głosã:

– Wzeròj, më wszëtczë jesmë baro dalek òd se i co sztòł jesmë w jinym placu. Wszãdze równak, dze jesmë, mëslimë ò se, bò baro sã kòchómë. Dlò nas kòzdi plac na tim niebie je naszim dodomã. Żòdny chëczë nie są nama brëkòwné, czej mómë se wzajemno. Z lëdzama téz tak je. Chòc kòzdi mò swòj ùkòchóny nòrt, malinczi plachc, to dodóm je tam, dze są lëdze, jaczych kòchòsz i jaczi ce kòchajã. Żëczã cë, bë jak nòwiãcy dwiërzów chëczi na swiece bëto Twòjim dodomã.

To rzekła i rozsëpa wkòł knòpa gwiondzkòwi pich. Adasz sã òbùdzył i zmerkòł, że to, co mù sã przësnio, tiko jegò samégò. A czej chcòł wëlezc spòd łòzka, kòl swòji deczi

nalòzł gwiondzkòwi pich... nen sóm, co bët w jegò spikù! Skądka òn sã tu wzał? Czë pò pròwdze òdbët wanogã pò gwiondzkòwi kròjnie? Knòp flot przëbòcił so, ò czim gòda gwionzda, wstòł i siedł do swòjich starszych.

– Kòchóm Waju.

– Më cebie téz. Wiedno mdzemë ce kòchac.

– I wszãdze – dopòwiedzòł tatka.

Adasz baro chcòtbë mieszkac w jednëch chëczach ze swòjã mëmã i tatką, a nòlepi razã z wszëtczima, chtërnëch kòchò. Tak w žëcym lëdzy biwò, równak baro rzòdkò. Dzys Adasz òdwiëdzò tatã, tak czãsto, jak je to mòzłëwé. Òdjimk tatka wisy razã z jinyma blëszczima na nòwòznieszim placu w jizbie knòpa. Ceszi sã, że mò kòchajãcã familiã i je búsny, że òkróm swòjégò nowégò dodomù, mò jesz drëdzi dodóm ù tatka... i kòl dżadków. Czãsto zdrzi w niebò z wdzãcznotã za wanogã, jakã òdbët midzë gwiondzama. Je gwësny, że westrzòd tëch miliònow gwiondzów, je ta, chtërna pòmògła mù zrozmiòc, czim je pròwdzëwi dodóm. A czë Të, jak Adasz, téz mòsz pòrã dodomów i czë jak òn mòsz swòje spòsobë na tesknotã?

Drëdzi dodóm II

Wieszczòwka Julka mieszka w lese ze swòjima starszima i rodzëstwã na Stegnie Jagòdowi 3. Jich mieszkanié nie bëło za wiòldzë, ale Julka baro lubiła swòje chëcze. Wkòł nich mieszkãłë téz jiné wieszczòwczì i sąsedzë: sarna Kasza, familiò zajców i lës Jón. Wszëtccë baro dobrze sã tu znelë i ceszëlë sã ze swòjégò towarzëstwa. Julce nigdë bë nie przëszło do głowë, że to czedës sã zmieni i bãdze mia drëdzi dodóm...

Stegna Jagòdowò 3 wiedno bëta wiesòł i wiele sã w ni dzało. Stądka téz dziecë miałë bliskò do szkòtë. Wkòł rosło wiele drzewiãtów i krzów, ale nòwiãcy bëto tu prawie... jagòdów. Czej przëchòdało lato, dzòtczi całima dniama bawitë sã w Fùlkanã. Ten chto pierszi zebròł wãbòruszk jagòdów, ten wëgriwòł i dostòwòł dodòwkòwã kanã, chtërna ùsëpònò bëta z tegò, co zebrelë jiny.

Późni dzôtczy zanôszalë swòje zbiorë dodóm i zanim je zjedlë, dokładno ùmëlë. W lese wszëtczé zwierzãta dokładno wiedzą, że jagòdów ni mòżna jesc prosto z krza. Późni spòtikelë sã przë pniu i grele w „òrzech-baszka” abò bawilë sã we „wietewkòwi szlach”. Jigrów i smiëchù nie bëto kùńca. Prawie taczégò jednégò latnégò dnia wieszczówka ùczëta:

– Julkò, czekò nas przeprowòdzka.

– Przeprowòdzka? A co to je?

– To znaczy, że bãdzemë miec dodóm w jinym placu. Nie mdzemë ju tu mieszkac. Bãdzemë miec jinszi dodóm, na drëdzim kùńcu lasa.

– Jò nigdzie nie przecygóm! – zawrzeszcza przepłoszonò wieszczówka i wënëka z chëczy.

Julka schòwa sã na nówëższą gałąz, jakò rosta przë Jagòdowi 3. Stamtãdka widza wnetka całi las. Chòdza tam wiedno, czej bëto ji smùtno i czej chcało ji sã płakac, a tej prawie czëta sã nieszczęstlëwò jak nigdë. Łzë kapałë pò lëstach drzewiãt tak, że na zemi ùlónò bëta ju całò jich plëta. Pò niedłudzim czasu do Julczy wskòcza ji mëma. Przëdrza sã na córeczkã, òcarta pëseczk i i mòcno przëtula, a tej rzekła:

– Hewò tam, na tim wësoczym drzewiëcu. Widzysz? Tam czekają na nas nowé chëcze.

– To je baro dalek – òdrzekła Julka.

– Tam bãdże nama lepi.

– Ale jò chcã òstac tuwò! Tu wszëtczych znajã i móm swòjã jizbã. Nie chcã tegò òstawiac!

– Nie mdzemë niczegò òstawiac. Wszëtkò zabierzemë ze sobã.

– Czemù më mùszimë sã przeprowadzac? Wszëtcë jiny tu òstòwają.

– Nasze chëcze sã nama za mòtë. Twòje sostercki roscã i brëkùjemë wicy placu. Bãdże dobrze, òbòczisz – pòznòsz nowëch lëdzy, mdzesz miec wicy drëchów.

– Nigdzie nie przecygóm! – zawrzeszcza i zeskòcza w dót, a tej nekãta prosto do szkòłë.

Mieszka tam szkòlnò Zosza. Bëta to baro mądrò sowa, chtërna rozmia wënëkac kòzdi smùtk i zamienic gò w ùsmiëwk. Julka òpòwiedza szkòlny, co jã czekò, a ta spòkòjno wësłëcha i tej zacã klarowac...

– Julkò, wiem, że czëjesz teròzka gòrz i kãsk strachù. Jò téz, czej przecygnãta jem na Jagòdowã Stegnã, czëta to samò...

Wieszczówka pòdniosta zdrok i przëdrza sã ze zdzëwienim.

– Pani téz sã przeprowòdza!?

– Kò pewno, wiele razy i wiedno teskno mie za mòjim stòrim dodomã. W żëcym nie je wòznë, dze mieszkómë, ale z kògùm. Mòzemë mieszkac w jednym abò drëdzim kùńcu lasa. Dzysdnia mòżna mieszkac wszãdze... nawetka za grańcã. Nówòżniészë, żebë miec kòl se swòjã familiã.

– Ale jò tu móm swòjich drëchów i swòjã jizbã. A tam nikògò nie znajã.

– Pòznajesz. Jò téz nikògò tu nie znała, a terò wszëtczych. Swòje łózkò, méble, zabòwczzi wezniesz ze sobã i jem gwës, że starszi pòzwòlã cë wëbrac farwã na scanã nowi jizbë. Jò bë chca miec cemnomòdrã, a tã?

– Hm... mòże... mòże jagòdowã?

– Në widzysz. Nie jes czekawò nowégò placu?

Przeprowôdzka to takô zabawa w bôjkã. Przenôszôs z sã do niezóny krôjné i... chto wié, jaczé przigòdè tam na ce czekajã. To je krëjamné i magiczné! Czekawô? Bò jô baro. Jak mie czedës ôdwiêdzysz, to kòniecno mie ò tim òpòwiész.

– Bãdã mògła tu przëjachac? – zapita zdzëwòwónò.

– Jô mëszlã, że starszi, jezlè blós bãdziesz chca, przëwiész ce tu. To mdze wiedno twój pierszi dodóm. Spòtkòsz sã ze stòrima drëchama i ôdwiêdzysz znóny cè stòré place, czej zatesknisz.

– Le jô wierã dërch bãdã tesknic.

– Na tesknotã móm dobrì métel. Mùszisz przërëchtowac sobie szpòrkastã – le nié do dëtków, a do wspòminków. To mdze taczé pùdełkò, w chtërnym bãdziesz mia pamiãtci z tegò placu. Zrób ôdjimk swòji jizbè na ôddzãkòwanié. Mòzesz téz przërëchtowac laùrkã i zakòpac jã w wajim ògrodze i kòniecno nót zrobic jizbã-party.

– Co? – zapita zaczekawionò.

– Takò pòzëgnalnò rozegracjò w jizbie. Mùsi béc mùzyka i balonè... baro wiele balonów. Jak mëslisz, co jesz bè mògło béc na taczi impreze?

– Torta jagòdowò i... basen òrzechów!

– Nèkòj tej terò dodóm i zacznij szëkòwac to jizba-party. Ôstało ju mało czasu!

– Dzãkùjã!

Wieszczówka wróca dodóm, a czej przëszedł dzéń przeprowôdzci przëzdrza sã na swòj stòri dodóm i na ôddzãkòwanié zakòpa przë drzewie przërëchtowónã laùrkã.

– Zëgnòj mój ògrodze, mòja jizbò – niedługò waju ôdwiêdzã! Ùsmièchnã sã i scyskajacè mòcno szpòrkastã wspòminków, wskòcza do mèmè na rãce.

Wieszczówka pòrà razy òdmika swòjã szpòrkastã i wspòmina stòri dodóm, chòc z czasã coròz mni mësla ò Jagòdowi Stegnie. Na Błotach mia swòjã jagòdowã jizbã, nowèch drëchów a kòzdi dzéń przënòszòł ji cekawé przigòdè. Jezlè Tè téz mdzesz miec drëdzi dodóm, nie jiscè sã! Przed Tobã magicznò

kròjna, wëfùlowónò krëjamnotama. Czedè nieròz zatesknisz, zazdrze do swòji szpòrkastè. A jaczé są Twòje ùdbè na ôddzãkòwanié ze stòrim dodomã?

Wiòlgò réza w jeden dzéń

Hubert jak wnetka wszëtécè knòpi lubi gadac ò àutołach. Hubert równak wié ò nich kask wicy jak jinszi. Lubi czëtac ksążczy, z chtërnèch dowiaduwò sã rozmajitèch czekawinków. Dodòwkòwò jegò tatc je mechanicã i na jich pòdwòrzè przëjézdżajã rozmajité pòjazdè... i we wnet kòzdim Hubert sedzòt bènè! Drësze tej z letkã zòzdroscã słëchajã jegò òpòwiesców. Òd dłudzégò czasu knòpù roji sã w głowie chãc do wanodzi pò swiece. Zaczãł interesowac sã cëzyna stronama i wcyg zapòwiòdòł swòjã wiòlgã rézã.

Nadchòdatè zëmòwé ferie. Wëdawac bè sã mògło, że mdze to nòlepszi czas na zjiscenié rojeniów Huberta ò wiòldzich wanogach. Hubert równak zachòrzòł i wnetka bez całè dwie niedziele lezòł chòri w łòzkù. W tim rokù zëma sëpa òstrim sniegã. Gòrãczka przesła mù pò pòrà dniach, a tej Hubert miòł chãc wiñc bùten. Mëmka widzacè, że sznëpa i kaszel dali gò tlëkã, nie zgòdza sã na to. Naszëkòwa cepłé łòzkò, arbatã z miodã i malënama, a tej pòdarowa wiòldzi kartãg, w chtërnym schòwóné bëtè rozmajité ksążczy.

– Mòsz, terò òne mdã twòje. Przòdè te ksążczy nòlezałè do mie. Bez lata czekafè na nowégò włòscëcela. Wiém, że jidã w dobrè rãce.

Mëmka sã ùsmièchnã, kùsnãła sëna i szła, a Hubert zacząc przëzerac swòje nowé-stòré skarbè. W nym kartãgu bëtè rozmajité ksążczy: pòwiòstczi, encyklopedie i prowadniczi. Te òstatné prawie nòbarzi zainteresowafè knòpa. Òd długa ju chòdzèło mù pò głowie zwièdzanié swiata. Prowadnik, jaczi òbzéròł, tikòł sã zemi wejrowsczi, a òsoblëwie samégò Wejrowa. Hubert przëzéròł starnã pò starnie, bò nijak nie znòł tegò miasta. Wszëtczé

mapë i òdjimczy bëlë jemù czekawé, równak nôbarzi ùwidzôł sã mù òdjimk szaturë jednégo chłopa. Hubert przëdzdrzôł sã w jegò òczë i wëdôwało mù sã, że zaswiécył sã w nich wid, jakbë skra. Zazdrzóny w ne òczë ùsnął z ksążką na nosu. Sniło mù sã, że chòdzy pò Wejrowie, a chłop ze szaturë mù w tim towarzit.

Nowi drëch Huberta, chòc wiele wiksi i starszi, baro dobrze dogadiwôł sã z môlim knôpã. Wëdzdrzôł òn kãsk biédno, òblokłi jinaczi jak lëdze znóny Hubertowi, ale dzysdnia kòzdi mô prawò nosëc to, co chce. Òbëdwaji baro lubilë ksążczy. Òb czas wanodzi towarzësz knôpa òpòwiôdôł Hubertowi ò swòjim dodomie w Lëpińskich Pùstkach i ògłowò ò swòjim žëcym i przigòdach. A miôł jich baro wiele. Co nôwòzniešé Remùs (bò tak bëło na miono temù chłopù) znôł atrakcje kòzdegò môla, a to nôbarzi czekawilo môłégò wanožnika. We Wejrowie òbezdrzelë rënk, zwiedzëlë klòsztòr i pòdzemia, w jaczych są trëmë wòznëch dlò tegò miasta pòstacjów. Pòzni zaszlë do pałacu Przebendowszich i Keyserlingków, dze dzys je Mùzeùm Kaszëbskò-Pòmòrsczi Pismienizni i Mùzyczi. Zarò za nim je snòzi park, w chtërnym stoi szatura chłopa grającégò na akòrdionie. Wëdôwała sã Hubertowi znónò. Òbëdwaji òbeszlë wnetka całë miasto.

– Pòj, pòjedzemë terò banã. Jedzemë do Gduńska – rzekł Remùs.

Gduńsk to gard, w chtërnym budińczy wëdzrzã czësto jinaczi jak kòl naju na wsë. Z jedny starnë są nowòczasné, wiôldzé i òszkloné, a z drëdzi stòrë, czãsto kòscelné, ceglané w rozmajitëch farwach i zdobieniach z baro dòwnëch czasów. Są tu wiôldzé szkòłë, w chtërnëch ùczą sã mądri lëdze – tak bënómni gòdôł Remùs. Swòje môle mają tu téz media, taczé jak radio czë telewizjò. W tim gardze sã dzeje! Je tu fùł sztrasów, a dojachac mòzna tuwò na wiele òrtów: cugã, autołã, kòfã, a nawetka fligrã i òkrãtã. Tim òstatnym dojachelë òni prawie

w pòstãpnym môl – do Pùcka.

W nym Pùckù bëło ju wiele spòkójni. Razã z Remùsã Hubert zwiedzôł Mùzeùm Pùcczi Zemi, òbezdrzôł pòmniczi Ôbrama i Hallera, a tej długò szpacërowelë pò pùcczim môlo, slëchajęcë szëmù wòdë Bòltu.

Z Pùcka nëkelë òni do Kòscërnë. Pò drodze Hubert znòwù widzôł piãkné lasë i budińczy. Czej bëlë na placu, knôp dowiedzôł sã WSZËTCZÉGÒ Ò WSZELEJACZICH banach. Wleził téz do Mùzeùm Akòrdionów, a tej szlë w starnã rënkù. Hubert dozdrzôł, że je tam szatura pòdobnò do jegò drëcha. Przëdzdrzôł sã na niegò i w tim òczë Remùsa zaswiécëłë skrã... a tej Hubert sã òbùdzył.

To bëł dzywny spik. Kò w pròwdzëwim žëcym Hubert nigdë nie wanozi z cëzyma lëdzama! W prowadnikù bëło napisóné, że chłop ze szaturë – Remùs to heroja z jaczis kaszëbszci pòwiescë, pòstac wëmëslonò, to znaczi, że niepròwdzëwò... A co, jezlë Remùs jistnieje?

Pò zëmòwëch feriach kòzdi chãtno òpòwiôdôł ò swòjich przežecach. Blòs le Hubert sedzôł cëchò.

– Hubert, a të czëmù nick nie gòdòsz? Dze të bëł jachóny?

Hubert namëslòł sã chwilã i z pòwògã rzekł: – Jò òdbët wiôlgã rézã pò kaszëbszci zemi. Nòprzód zajachôł jem do Wejrowa. To tam pòznôł jem Remùsa, chtëren òprowòdzôł mie pò pòstãpnëch môlach. Razã z nim òdwiëdzył jem kaszëbszcë stolëce: Pùck, Kòscërnã i Gduńsk.

– Wow... A jak długò dérowa ta twòja wanoga?

Hubert sã sztócëk namëslòł, a tej z bùchã òdpòwiedzôł:

– Jeden dzëń.

Chòc knôp nigdze nie wëjachôł òb czas zëmòwëch ferijów, pòznôł ju sztërë gardë, jaczé nazéwómë stolëcama Kaszëb. A Të znajesz jesz jaczés jiné môle? Czej mdzesz we Wejrowie abò Kòscërnë, zazdrzë w òczë Remùsa. Chto wié – mòže i Ciebie zabierze na wiôlgã rézã w jeden dzëń?

Karolëna Serkòwskô-Secechòwskô

Dodóm dzecka i tósza

Béf baro przejëti. Miôł strach tegò, co gò jesz miało pòtkac. Czuł sã taczi bezradny, nick òd niegò nie zanôlëgalo. Ò wszëtczim rozsãdzywelë jiny. A doch òn téz je człowiekã. Téż mô wseczëca. I swòje zdanié. Dlôcze nicht nie pitò gò, jak chcòłbë terò žëc? Czë ògłowò mô na to sëãã? Z drëdzi starnë, sóm nawetka nie wiedzòł, co bë òdpòwiedzòł, czejbë chtos gò ò to spitòł. Nògwësnì pòwiedzòłbë, że chce, žebë bëło nazòd jak przòdë. Jak tedë, czej miôł wszëtkò, czegò brëkòwòł. Tedë jesz nie ùswiãdniwòł sobie tegò, jak wiele miôł. I jak letkò je to stracëc. W jednym szterkù.

Bò jesz niedòwno miôł starszich, jich miłotã, pòspòlny z nima dodóm i bezpiek. Miôł zabòwczì, drëchów z pòdwòrzò i fùl nòdzeji pòdskòcënk na mësłã ò tim, że wnet zacnie chòdzëc do szkòłë. Znòł swòje òkòlë i dobrze sã w nim czuł. A dzys? Nie òstało z tegò ju nick. Razã z wëpòdkã, jaczégò doznòł ze swòjima starszima, jadacë nazòd z bëlnëch, fùl słuńca, latnëch feriów, stracył wszëtkò to, co bëło dlò niegò zwëczajną codniowòscã. Mëmka i tatk zdzinãlë na placu. Widzòł jich skarnie wëzdrzacë jakbë mòcno spałë, chtërne nie reagòwałë na jegò wòłanié. Wëzdrzelë tak, jakbë mielë sã niedługò zbùdzëc. To sã równak nie stało. Lezelë tak dłudzi czas, jakbë wiecznosc, westrzòd chmurë dëmù i pòchë benzynë. Jaż przëjachelë szandarzë, ògniwò starza, karëtka.

Òd tegò mòmentu òbròz sã zacérò. Nie pamiãtò, z kògum gòdòł, ò czim, chtò

zabròł gò do karëtczì. Wié, że miôł złómóną prawą nogã i lewą rãkã. I stfëktë žebra. Nie pamiãtò równak, jak długò lezòł w bòlëcë, wiele dérowało lékarzenié. Jak przez dòkã chùtkò przechòdzą jemù czasama przed òczama òbrazë z henëtnégò czasu. Tak wiele sã dzejało, tëli lëdzy sã wkòł niegò krãcëto, że zdòwało mù sã, jakbë to dzejało sã w jiny jawernoce. Jakbë to bëło jegò jiné žëcë. Pamiãtòł za to, jak dochòdòł do pełni mòcë ù swòji starczì. Jak bawił sã z jì kòtkama i całë dnìe sedzòł na pòdwòrzim, przëzërajacë sã zanëkónym lëdzóm, chtërny wiedzno gdes sã spieszëlë. A to reno do robòtë, a to pò pòłnim z robòtë na sprawunczi, a to òb wieczór pò sprawunkach dodóm. I tak w kòtkò. Wëchòdelë, nëkelë, przëchòdelë nazòd. Rzòdkò chtos sã zatrzymòł, žebë pògadac, pòdac rãkã na przëwitanié. Wëzdrzało to jemù za mësžòkã, jaczégò czedës widzòł przez òknicã zoòlogicznégò krómù. Chòdzył òn w swòjim kòłowrotkù jakbë bez cëlu, bòdòj leno dlò samégò chòdzeniò. Roznëkiwòł sã tak chùtkò, że drãgò bëło zdãžëc za nim zdrokã. Též sã spiesził. I tak, jak lëdze – gromadzył nié do wëðbrazeniò wiele jestkù. Na pòzni. Òni w taszach, òn w licach. Napichòł je sobie zòrnama tak baro, że stòwałë sã wikszë òd niegò samégò. Starka gòdała, że lëdze z czasã zrozmiëją, że taczë nieùstòwajacë, przesadné zbiëranié nie dò jima pròwdzëwégò szczescò. „Skądka òna to wié? Mòže przëczuwò przìrdnotã?” – mësłòł. Òkróm starszich miôł leno jã.

Le bëła ju baro chòrò, samò brèkòwała òpieczi. Mëmka planowała nawetka przeniesc jã do jich chëczów, żebë bëc kòł ni i pòmagać całi czas. Pòwiedzała, że i tak wnet na dlëgszi czas przestònie chòdzëc do robòtë, tej ùdò ji sã wszëtkò pògòdzëc. Le terò je to niemòzlëwé. Sedzącë w nòrce na pòłtodze w paradny jizbie swòji starczy, ùczuò òbgòdkã jaczichs dwóch cëzëch lëdzy, co przëszlë na gòscëniã. Scwierdzëlë, że starka mdze mùszała zamieszkać w dodomù spòlëznowi òpieczi. A dlò niegò òstòł ju leno dodóm dzecka. „Co to je dodóm dzecka?” – mësłòł nad tim pòł dnia. Nigdë chùdzy nie czuò ò taczim mòlu. A timczasã chtos planëje gò tam wsadzëc... „Co jò tam bãdã robił?” – miòł w sobie nieùbëtk. Bòjòł sã swòji prziińnoscë. Donëchczas wzeròł na niã z cekawòscã, redoscã, że przëniesie cos nowégò. Terò na mësłã ò ni czuò dzywné kòlniãcé w brzëchù. Napełniwało gò to kòmùdã.

Chcòłbë nie pamiãtac mòmentu wëpòdkù, bò òd tegò dnia dzëń w dzëń bùdzëlò gò w nocë wseczëcé spòdaniò w dół. Czuł ten sòm zòpòch benzynë i nòpierwi trzòsk, a pòtemù dlugã, pòrëszającã cëszã. Takã cëszã, pò jaczi nie je sã ju tą samã òsobã. Nie rozmiòł wëzbëc sã tegò strasznegò snu.

A wòlòłbë pamiãtac swòjã ùsmiòną mëmki. I wëszttramòwónégò tatka. Mëmka ròczając na smaczne pòłnie i tatka ùpròwiającégò pòpsëti autòtk. Chto terò bãdze mù gò ùpròwiòł? Chto przërëchtëje dlò niegò smaczną jòdã? Co mdze ze szkòtã? Chto gò do ni zaprowadzy? Chto òdbierze? Te pytania mãczëlë gò ròz pò ròz. Z kòzdim dniã robiło sã jich coròz wicy i wicy. Nie wiedzòł, czë dò radã ùdwignãc ten cãzòr. Czuł, że jegò remiona nie sã na teli mòcné, żebë to strzëmac. Starszi pròwdac gòdelë jemù, że szëkùją sã zmianë, że bãdze miòł wicy òbrzëszków, nowë wëzwania, że to wëmògò òd niegò òdpòwiedzalnòtë. Równak nié tak to sobie wëòbròzòł. Mësłòł, że òni mdã przë nim we wszëtczych tëch nowëch stojiznach, że pòmògã mù, pòceszã, pòkòzã, wëwidniã. A skãdka òn sòm mò to wszëtkò wiedzec? Jak mò sã nauczcëc? Nie wiedzòł. Tak, jak tegò, dlòcze wjachòł w nich drëdzi autòł. Dlòcze ùmerlë jegò starszi, a òn przeził? Bël dbë, że niewiadomëch je tak wiele, że pãknie mù głòwa òd mësleniò ò tim. Zaczinòł przëchadac do wërozmieniò, że ten wëjòzd, te latné ferie, to bëtlë slëdné tak szczestlëwé, beztròszcë sztërczi jegò dosc młòdégò żëcò. Zaczãł ùswiãdniwac sobie, że òd terò ju nick nigdë nie mdze tak samò.

Le žebě przetrzëmac, włącziwôł w sobie awarijny tur. Wëmëślił sobie wiôldżégò, sklëniacégò bąbla, w jaczim bëło mileczno, czësto i pòchniało malënama. Wëòbrôżôł sobie, że wchôdò do niegò i czëje sã wòlny. Wszëtkò, co drãdzé, òstòwało za bąblã. Do niegò ni mòzna bëło wchadac ze strachã. Strach òstòwôł büten. Bãdącë we westrzódkù, mëslôł leno ò dobrëch doswiôdczënkach. Nòczãscy wspòminôł te nôlepsze latné ferie. Pòjachelë do Italsczi. Nigdë chùdzy nie bëłë jaż tak dalek. To bëło wiôldzé wëzwanié, le téż wiôlgò redosc. Słunce swiécëto kòzdzégò dnia, dzén w dzén chòdzëlë tej nad mòrze. Mëmka leżała pòd szorëmã i czëtała ksążkã, tatk ptiwôł òd bóje do bóje, a òn na sztrãdze lepil bôbczi z piòskù. Pòzni stwòrził swój pierszi zómk, a pòtemù ùtoził stegnã, przez jakã mògła przepłëwac rzëczka. Czëj tatk przëszedł na brzég, to razã przeskòkiwelë przez wałë. Mëmka i tatk trzimelë gò za rãce i pòmògelë jemù przedobëwac òpór wałów. Wiele bëło przë tim ùcechë! Jinyim razã zaklòdôł na remiona swòje ptiwaczci i próbòwôł plënac jak tatk. To równak nie bëło taczé prosté... Próbòwôł téż z kòtkã do ptiwaniò. Plëwac sã nie nauczil, le przënòmni ùtrzëmiwôł sã na wiéchrzënie wòdë. Pòpòtniama wëbiérelë sã na wanodzi – czasama piechtné, czasama àutowé. Zwiedzywelë bëlné, historiczné mòle, pòdzywielë nòtërã w piãknym roscënowim ògardze, òbzérelë dzëczé zwierzãta. Wszëtkò bëło taczé farwné. Nawetka jestkù. Chòdzëlë pò tòrgòwiskach, na jaczych kùpòwelë i szmakelë niezóné mù chùdzy, egzoticzné brzadë i nietipòwą ògardowiznã. Bëłë taczé słodczé, soczné, swiézé. Bël jësz basen, zjédzalnë, smaczné deserë. Kòzdi dzén przënòszôł nowã atrakcjã. Dzãka temù mòzna bëło w tim bąblu sedzec pò pròwdze długò. „Mòže prawie dlòte terò mùszã bëc smùtny?” - rozmësliwôł. „Bò tedë bëło jaż za wiele chłoscënow?” Tedë wëdòwało mù sã, że nie wié, czë sygnie mù na nie wszëtczé

mòców, žebë z nich zwëskac. Czejbë wiedzôł w tamtim czasie to, co wié dzysò. Mòže rozłòzilibë je sobie na czile lat... Abò òdstãpiłbë z dzélã z nich, abò ze wszëtczych, w zamian za to, žebë jegò starszi tu bëłë. Czejbë mògł ò tim rozsãdzëwac... Timczasã ju nick nie je w jegò rãkach, co spròwiò w nim jësz wikszã nimòc.

Bëta jësz jedna sprawa, jakò nie dòwała jemù pòkù. Mëmka òb czas wëjazdu pitała gò, czë chcòłbë miec sosterkã abò bracyzka. Pòwiedzôł, że baro. I spitòł, z namiszlanim w głos, czë starszi wcyg kòchelëbë gò tak samò mòcno. Pòwiedzëlë, że to je wiedzec. W tim sztòce rozwiãłë sã z jegò głowë wszëtczé wãtplëwòscë i baro zapragnął miec rodzënstwò. Zaczãł nawetka wëòbrazac sobie, jak bë to bëło. Mòže mògłbë to dzecuszkò ùczëc wszëtczégò, czëgò sóm sã nauczył? Abò pòkazëwac jemù rzëczë, chtërne sóm òdkrił? To bëtabë dlò niegò na gwës pësznò przigòda. „Dlòcze mëmka zadała mie to pitanié?” – rozmësliwôł. Terò przëbòczil téż sobie, jak, przezërajacë w swòji mòbilce internetowi króm, przë mòłëch, dzecynnëch ruchnach, wycskała òpcjã „dodòj do kòszika”. „Czë ju cos przëczuwała?” – mëslòł. Tedë skòjarzil to z òbleczeniem dlò tósza. Wiedno chcòł miec taczégò zwierzãcégò drëcha. Starszi gòdelë, że mòzłëwé, że taczégò dostónie. Domësliwôł sã, że planowelë mù gò dac na gebùrstag. A że przëpòdałë òne w lžëkwiacë, to bëtabë to idealnò leznosc, žebë razã z nim òdkrëwac spòsobnosc bũdzãcégò sã pò zëmie swiata nòtërë. Ju wiedzôł, w jaczi pòrostniczi bë z nim szedł, jaczé drzewiãta bë mù pòkòzòł, na chtërny łacë pòzwòlibë mù sã wëbiegiwac i nad jaczim jezorã rzucòłbë mu czij, žebë gò przëniòsł. Wszëtkò ju przemëslòł. Le nie wzał na bòczënk tegò, że dlò niegò przewidzóny je jiny scenarnik na òdgriwanié swòji žëcowi rolë. W jegò „wczasnëszim žëcym”, jak miòł w zwëkù òddzelëwac grańcã czas przed i pò wëpòdkù, czëj nie rozmiòł sobie z czims pòradzëc

i tracył cerplëwõtã, dreptôt nogama i òbròzôt sã na całi swiat. Tatk tłamacził jemù w taczich stojznach, jak òpanowac te drãdżé i niezrozumiałé emòcje. Òpòwiòdòł, że téż tak czasama miéwòł, że sã nerwòwòł, bò cos mù sã nie ùdòwało.

– W taczich sztërkach – gòdiwòł – trzeba zrobic czile głãbòczich wdechów i wëdechów, a pòtemù pòwiedzec sobie: dóm radã, leno ni mògã sã pòddac! To jemù pòmògało, bò pò czile pòstãpnëch próbach, w kùncu òsygòł to, na czim mù zanòlégalo. Ùznòł, że òn, tak jak tatk, nie pòddò sã i dobãdze swój cël.

Ùdbòł napisac peticjã. Nie wiedzòł dokładno, jak to sã robi, le czedës widzòł, jak starszi piselë cos taczégò, co pòzwelë prawie peticjã. A szło ò to, że chcelë, zebë w jich kamińcë bëła zainstalowónò winda. To zletczëłobë chòrim i starszim lëdzóm, jak starka, zrãczniészé przénòszanié sã. „Jinak rzec, cekawé, chto terò zamieszko w mòji jizbie...” – zasmùcył sã. Chùtkò równak odeckł z ti mësłowi spiãczczci i zaczął dzejac. Jegò peticjò miała bëc szcerowónò do wëszëznów dodomù, w jaczim mò sã nalezc. A tækac miałabë sã tósza. Nie rozmiòł jesz dobrze pisac, dopiérze miòł zacząc chòdzëc

do szkòtë. Le znòł czile lëtrów. Ùczył sã jich z mëmka. Na dodòwk, mëmka czëtała mù wiele ksążków, tej rozmiòł ùktadac zdania w szëkòwné wëpòwiedzë. Z przelanim tegò na papiór ju nie bëło tak letkò, le, pò wiele próbach, w kùncu jakòs szło. Tatk miòł tej pòwdã. Jidze dobëc kòzdi cël. Leno ni mòze sã pòddac. W jegò pismionie bëła prosba ò to, zebë w tim nowim mòlu, w jaczim mdze, mógł zamieszkać razã z nim sztërenogòwi drëch. Chcòł, bë pòzwòlëlë mù gò wzac ze schroniska dlò zwierzãtów. Na nieszczescé, jegò pòstulat òstòł odrzëcony. Òkòzało sã, że regulamin dodomù dzecka bezwzglãdno tegò zabroniwòł. Dzecë ni mòglë trzëmac w nim swòjich zwierzãtów. Ògłowò ni mòzna bëło jich tam miec. Mòcno ùcãziwało to jemù przénacenié sã do tegò mòla.

Czuł sã baro samòtny. Nikògò tu nie znòł i drãgò mù bëło narzeszëc znajemnotã. Jizbã miòł razã z trzema knòpama, co mielë tëlì samò lat, le nie bëlë nim zaczekawiony. Kòzdi miòł jaczis swój jiwer i nie rozmiòł so z nim dac radë. Jeden knòp dërchã mù dokùczòł, drëdżi wnet z nikògum nie gòdòł. Z trzecym czasã pògròł w balã, le òkróm tegò nie robilë nick razã. Zaczãł téż

chòdzec do szkòłë. Równak czuł sã gòrszi. Jegò drèchòwie chwòlëlë sã nowima zabòwkama, ruchnama, wanogama, a òn niewiele miòt do òpòwiòdaniò. Colemało tej sedzòt sòm na przerwach i òbzéròt sã wkòt siebie, rozkòdajacë zdrokã kòzdzã drobnòtã jaczis rzeczë. Nòdrãdzi bëto w nocë. Ni mògł spac. Przëzéròt sã przez òkno w wiòlgã, neònowã tòflã z nòdpisã „Delikatesë”. Gwësno wisãta tam òd dòwna, bò wëzdrzała na baro wësłuzonã, a do tegò mërgała coròz słabszim widã. Czuł sã do ni pòdobny. Tak, jakbë wënégòwałë sã w nim wszëtczé mòcë. Òb czas taczégò przëzeraniò sã nòdpisowi, ùdbòt, że mdze próbòwòt dali. Napisòt pòstãpnã peticjã. Pò tidzeniu pòstãpnã. I tak co tidzëń. Kòzdzò za kòzdim razã bëła òdrzucywónò. Tak mijałë jemù nowé miesãce. Nick sã nie zmieniwãto. Le przënòmni nabiéròt sprawnotë w pisanim, tej z czasã peticjò bëła barzi zrozmiãtò i szëkòwnò. I zawierała coròz to barzi dbatë cëchùnczi. Bò do kòzdzégò pismiona dotãcziwòt cëchùnk przedstòwujacë szlachòtã tòsza, ò jaczim snił. Za kòzdim razã bëł òn jiny. Nie chcòt, zebë mëslelë, że mò jaczës wëmògania co do rasë, farwë, wiòlgòscë i òglowégò wëzdrzatkù. Nié. To nie bëto wòznë. Drãgòta, cerplëwòsc i nieùdzibòsc òptacëłë sã. Direktòr dodomù dzecka jednégo dnia zawëzwòt gò na pòtkanië do swòjégò gabinetu. Pòwiedzòt, że mò przed sobã trzëdzescë peticjów. Wszëtczé òd jednégo czòwieka. Pisóné co tidzëń przez przeszło pòł rokù. I że widzec je na nich zasobnosc. Sztil pismiona, jak i sòm òrt pisaniò òstòt mòcno ùlepszoney. Widzec je téz pòkrok w twòrzeniu òbròzków – coròz òdwòzniësi sztrich. Domësliwòt sã tej, że jich nadòwcë baro zanòlezi na swòjim pòstulacë. W parce z tim, zebë nie bëc òbòjãtnym na brëkòwnotë mieszkãnców dodomù, ùdbòt zmienic regulamin mòla. Òd terò kòzdi, zlë mdze chcòt miec zwierzãtkò, bãdze mògł

to zgłosëc, je wiedzec wëjasniwajacë swòjã brëkòwnotã i jezlë nie bãdze nizòdnëch procëmwszkòzów i pò zjiscenim wszëtczych mùszebnotów, bãdze mògł je dostac. Jegò redosc nie znała grañców. Pierszi rôz w zëcym pòczuł, że mò na cos cësk. Bò to doch dzãka niemù zmieniony òstòt regulamin! I w kùncu bãdze mògł gadac tòszowi ò swòjich biédach. – Leno mùszisz mie cos przeòbiecac – dodòt direktòr – że nie òprzestóniesz pisac i cëchòwac. Cëz miòt zrobic. Òbiecòt. Całi czas pisòt, ju nié peticje, leno swòje przemëslenia. I dodòwòt do nich rozmajitë cëchùnczi. Pòtemù, co tidzëń, zanòszòt je direktorowi, a òn zbiéròt. „Cekawé, za czim?” – mësłòt.

W kùncu przëszedł ten wëpragłi dzëń. Pòjachòt z jednym ze swòjich òpiekùnów do schroniska. Chùdzy równak mùszòt zjiscëc wszëtczé wëmògania. A bëto to midzë jinyma òswiòdzczenië, że bãdze ò swòjégò pòskróbka miòt starã, kòrmił gò, dówòt pic, kãpòt i wëprowòdzòt bùten. Prëszedł téz krótczé szkòlenië tikajacë sã òpieczy nad zwierzãtama, òsoblëwie tòszama. Czej ùznelë, że je w pòszëkù do pòdjãcò ti òdpòwiedzalnoscë, ùstalony òstòt czas wëjazdu. Rechòwòt dnie do tegò wòznégò wëdarzeniò. I doczekòt sã. Czej prëchòdòt sã pò tim mòlu, widzòt rozmajitë tòsze. Wszëtczé wëdòwałë sã bëc spragłë òpiekùnczégò miëwcë. Nòwiksi bòczënk dòt na mòłégò, beżowégò tòszka z chòrim òkã. Bëł skrziwdzony. Tak jak òn. Leno jegò rena bëła niewidzalnò, bò na dëszë. Le gwësno tak samò dokùczlëwò. I nieòdwròcalnò. To bëto cos, co jich sparfãczëło òd pierszégò kòntaktu. Tòsz wzéròt na niégò z cekawòscã i letkã sromòtã, przënòmni tak sã wëdòwało. Nògwësni bëł wëlãki. I to téz sprawiło, że narzeszëła sã midzë nima niewidzalnò nic dogòdaniò. – Chcã gò! – krzìknãł niespòdzajno. I stało sã. Zamieszkelë razã. Òdnãd bëłë nòlepsza drëchama. Jegò zëcë czësto sã òdmieniło. Nigdë nie zabéł

dac jesc czë wëprowadzëc bùten swòjégò sztërënogòwégò. Òd terò nawetka beżowò farwa stała sã jegò ùlubioną. Tòsz, czej sã òswòjił, zaczął chòdzëc za nim krok w krok. Z czasã zaczął téż coròz czãscy wëwijac swòjim ògónkã, chtëren chùdzy bët wnet stojący bez rëchù. Pòskróbk nie pòzwólòł sã smùcëc, nèkòł, skòkòł, szturòł, le téż słëchòł. Czej miòł czekac, to czekòł, czej miòł pòdërc, to tak robił. Kòzdegò dnia chòdzëlë na dłudzë szpacérë. I pòspòlno òbzérelë zmiëniwającą sã nòtërã. Jegò sztërënogòwi nòbarzi lubił biegac pò łãce i wëcëgac czij z wòdë nad jezorã. Tak minãłë mù gòrzkò-słodczë miesãce, chtërne zamieniłë sã w lata. Jaz dorósł na tëlì, bë zamieszkać òsòbno.

Czej wëchòdòł z dodomù dzecka jakno òsemnòscelatny bëniel, ùczuł òd direktora mòła, że ten chcòłbë wëdac ksążkã. Miałabë òna miec piãknë òpisënczi bënowëch przëczëcòw jednegò knòpa. Do tegò bëtëbë dotãczonë farwnë cëchùnczi. I na nich, i w tekstach widzec je rozwij tegò młodégò człowëka i pòkrok, jaczi zrobił. Tim knòpã bët prawie òn. Ach, nè jo! Doch, zgòdno

z òbiecënkã, całi czas pisòł i cëchòwòł... Direktór zebròł to wszëtkò w jednã całosc i ùznòł, że to wiòłgò wòrtnota, jakò mòglabë dac pòceszenië jiny, smùtnym dzecóm. Spitòł sã, czë młodzónk zgòdzò sã na pùblikacjã. „Jeżlë miałobë to kòmùs pòmòc, to czemu nié?” – pòmëslòł. Zgòdzył sã. Tak nalòzł swój spòsòb na zëcë. Stòł sã pisarzã i cëchòwnikã. Twòrził dlò dzecy. Rozmiòł je. Òsoblëwie te z rozmajitima krziwdama. Wiedzòł, jak do nich dotrzëc. Wcyg ùlepsziwòł swòjã technikã, jaz pò latach zwëskòł wiòldzë ùznanië w lëteracczim strzodowiszczu i westrzòd cëchòwników. Regùlarno chòdzył téż do dodomów dzecka na pòtkania z młodima lëdzama. Czëtòł jima te ksążczy i òpòwiòdòł ò swòjim zëcym, ò drodze, jakã przeszedł. Zachãcywòł do niepòddòwaniò sã. Dòwòł sëtã. Rozmiòł, że nié bez przëczënë zëcë zaprowadzëto gò w niejedne mòle i stojiznë. To, co przeził, ùstòttòwało gò na dalszë jegò lata. Wiedno, czej przëchòdzył do dzecy, bët przë nim mòłi tòszk z chòrim òczkã i... rëszno wëwijającym ògónã.

Òdnalazłô snôzô pòwiôstka ò Bãdargòwie

Bãdargòwò w powiece wejrowsczim je baro stòrą wsą szlachecką. Ju w IX wieku bét tam gród. Ni ma pò nim sladu, ale nen môl, dze òn stojôt, je baro bëlno zachòwóny. Ò grodze do dzys krążą legendë. Jednã z nich tej sej òpòwiôdało sã w mòjich chëczach, na Stózkach, jaczé leżą kãsynòszk dali, téz nad rzeką Dãbnicą. Wedle negò grodzëska më dzérn w dzérn chòdzëlë do bãdargòwsczi szkòtë. Władisława Gòłąbczënò, co tam sã wëchòwa, a dozëła 103 lat, tej-sej òpòwiôda, że ta pòwiôstka bëła wëdrëkòwónò w gazëce czë ksążce, co bëła w ji domòcëch chëczach – rodzëznie Prëczkòwsczych. Le zadzinãła. Stoji ò tim napisónë w mòji ksążce ò ni ò titlu *Kùnczi sã mòja pielgrzimka* (E. Prëczkòwsczi, Banino 2012).

W slédnëch tidzeniach br. Zbigniew Joskòwsczi OFConv. z Kòszalëna zaczął robòtã nad mònografiã parafii Łebnie, do jaczi Bãdargòwò nòlezi. Nè i wejle nalôzł òn tã pòwiôstkã wëdrëkòwóną pò niemieckù w 1913 rokù. Sóm jã przedolmacził na kaszëbsczi. Gwës wòrt jã przëbòczëc dzys dnia w „Stegnie”, bò snôzô je ta legenda, a nìcht nie znaje ji w taczi ju formie, jak piérwi bëła òpòwiôdónò, chòc w pamiãcë tamtészich mieszkańców sedzy w dzëlëkach do dzys dnia. Dotëgòwùjã czile òdjimków z tegò mòla.

(ep)

Emil Edward Klawikowski

Legënda ò Zómkòwiskù pòd Bãdargòwã w powiace wejrowsczim

Niedalek Bãdargòwa plënie mòtò strëga Dãbnica, co je dopłëwã Łebë. Zómkòwiskò stoji wëzi Dãbnicë. Lëdze òpòwiôdają o tim taką legëndã:
W czasach stòrodòwnëch na ti gòrze bét zómk, w chtërnym mieszkòt bògati graf (hrabia). Jegò slëdzë mët mielë dzëwkã (służącą). Co dzérn òna mùsza nosëc wòdã z rzëczy do ne zómkù. To bëto ji drãgò

tak cos robic i w straszny spòsòb klãta na mieszkańców zómkù. Gòda: „Niech zómk i jegò mieszkańcowie zlëzã na sóm spòdk piekła!” Ale òna wëpòwiedza swòjã žëczbã w ti pamiãtny gòdzënie, bò tej zarò zómk sã zapòdł w przepadnię. Tã, co słuza w zómkòwëch jizbach, to wcygnãto mët w nen wiòldzi dół. Grafa prawie nie bëto doma. Òn bét ròczony na wieselé bez

jednegò ze swòjich drèchów. Czej przészedł nazòd dodóm pózno òb noc i nijak sã niczegò lèchégò nie spòdzewòł, jak chcòł przejachac bez plac zómkòwi do samégò zómkù, tej òn téz wpòdł w nã przepasc. Pòtemù góra sã nazòdka zamkła. Minãto wiele lat. Plac, dze przòdè stojòł widzali zómk, bét teròskù pùsti. Lasè pòkrèłè zemiã i leno czile baro stòrèch lédzy òpòwiòdało ò tim strasznym wèdarzenim. Òb wieczór bez nã dólèznã szpacérowòł chłòp, chtèren kàsk sã spòznił na granié w kartè w sąsèdny wsè Stążczy. Mùszòł minac gòrã zómkòwã. Tam pòtkòł biòtã białkã z wiòldzim scèrzã (psã). Ta stanãła mù naprocèm na ti drodze, a rzekła do niego: „Bierz psa! Dòsz bez to szczescé sobie i jinszim.” Równak chłòpù nie ùdało sã chwòcèc psa. Tej białka znòwù pòdeszła do niego i rzekła: „Tej le wez miã na remiã i przeniesè na drèdzi sztrąd rzèczy, tej le zretòsz miã i zómk”. Chłòp wżął białkã na plecè i chcòł przeńc bez rzékã. Ale w strasznym ùrsazu ùzdrzòł równak, że nie szedł wcale pò rzéce, leno pò cenczi lécce,

chtèrna cygnãła sã z jedny stronè dólèznè na drègã. Pòd nim bëło całè wcelonè piekło. Diòblè tuńcowelè wkòł niego w wiòldzim karnie, trzãslè léckã tam sam i nazòdka, kò chcelè chłòpa zdrucèc. Chłòp stojòł tam, całi drżący, cãżkò dichòł pòd wiòldzim cãżarã, jaczi sã stòwòł coròz to czãżèsi, ale ni miòł òdwòdzi nastãpic w przòdk. Pòtemù ùzdrzòł, jak jeden z diòbłów przèlecòł z zapòlonã gòrniã i trzimòł jã pòd léckã i bét przè tim ùsmiòny. Lécka ju zaczã sã pòlèc i teròskù chłòp mèsłòł, że je zgùbiony na wieczi. Zdrzucył swój cãżar z pleców a ùcekł... i wszètczé dèchè zdzinãtè. Ale zómk do dzys dnia zdaje na wèbawienié¹.

¹ E. Klawikowski, *Die Sage vom Schloßberg bei Bendargau im Kreise Neustadt*, „Mitteilungen des Vereins für kaschubische Volkskunde”, Hrsg. J. Gulgowski, Bd. 2, Heft 3 (8), Leipzig: Otto Harrassowitz 1913, s. 147–149 (Tióm. i òbjasn. – ZJ).

